Monitor 10-14 onderwijs

Eerste tussenrapportage

Rianne Exalto, Geertje Damstra, Ton Klein, Anne Luc van der Vegt, Sanne Weijers

Oberon
onderzoek | advies

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5

1.1 De doelen van 10-14 onderwijs 5

1.2 Monitoring 10-14 onderwijs 6

1.3 Leeswijzer 8

2 Overzicht van de initiatieven 9

2.1 Basisgegevens 9

2.2 Doelgroep 9

2.3 Doelen van de 10-14 initiatieven 10

2.4 Inrichting 10-14 concept 11

3 Waarom 10-14 onderwijs? 13

3.1 Motivatie initiatieven 13

3.2 Motivatie ouders 13

3.3 Motivatie leerlingen 14

4 Schoolportretten 15

4.1 Algemene impressie 15

4.2 Spring High – Amsterdam 15

4.3 Tiener College – Gorinchem 16

4.4 Tienerschool – Groningen 18

4.5 De LeerOnderneming – Ridderkerk 20

4.6 De Overstap – Zetten 21

4.7 Onderwijsroute 10-14 - Zwolle 23

5 Beschrijving per thema 25

5.1 Geleidelijke overgang po-vo 25

5.2 Vakoverstijgend en thematisch werken 27

5.3 Gepersonaliseerd leren 30

5.4 Algemene persoonsvorming en sociale competenties 32

5.5 Persoonlijke begeleiding 34

6 Algemene succesfactoren en knelpunten 39

6.1 Succesfactoren en unieke opbrengsten van 10-14 onderwijs 39

6.2 Knelpunten 40

7 Toekomstplannen 43

7.1 Doelen voor het komende jaar 43

7.2 Overgang naar het VO 45

8 Voorlopige conclusies 47

8.1 Doelen van 10-14 onderwijs 47

8.2 Uitvoering van 10-14 onderwijs, tevredenheid van betrokkenen 47

8.3 Wet- en regelgeving 49

8.4 Toekomst 49

Bijlage 1 Methodologische verantwoording 51

Bijlage 2 Interviewleidraad najaar 2017 52

Bijlage 3 Format profiel 10-14 onderwijs 53

Bijlage 4 Interviewleidraden voorjaar 2018 55

1 Inleiding

Onderwijs aan kinderen van 10 tot 14 jaar is een nieuw fenomeen in het Nederlandse onderwijs. De eerste school met 10-14 onderwijs is gestart in 2012, de tweede in 2016 en in het schooljaar 2017/18 kwamen daar nog eens vier initiatieven bij.
Gelijktijdig is in opdracht van het ministerie van OCW een monitoronderzoek gestart, waarmee de ontwikkelingen zullen worden gevolgd tot en met het schooljaar 2019/20. De volgende zes 10-14 initiatieven hebben deelgenomen aan het onderzoek:

- Het Tiener College
- De Overstap
- Spring High
- Onderwijsroute 10-14
- De Tienerschool
- De LeerOnderneming

Het huidige kabinet staat positief ten opzichte van de ontwikkeling van 10-14 onderwijs. In het regeerakkoord staat: “Sommige kinderen zijn gebaat bij een meer geleidelijke overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. De 10-14-initiatieven, een samenwerkingsvorm tussen basisinitiatieven en initiatieven voor voortgezet onderwijs, voorzien in zo'n behoefte. Voor dergelijke vormen van samenwerking komt meer experimentele ruimte.”
De belangstelling voor 10-14 onderwijs neemt snel toe. Met ingang van het schooljaar 2018/19 starten zes nieuwe 10-14 initiatieven. Ook deze initiatieven zullen worden gevolgd met het monitor-onderzoek. In totaal gaat het nu dus om twaalf initiatieven.

In deze eerste rapportage over het monitoronderzoek doen we verslag doen van de ontwikkelingen op de eerste zes initiatieven tijdens het schooljaar 2017/18.

1.1 De doelen van 10-14 onderwijs

Het doel van 10-14 onderwijs is om een ononderbroken ontwikkelingsproces voor alle leerlingen te creëren door maatwerkonderwijs te bieden dat is afgestemd op de ontwikkeling van leerlingen en zo hun talentontwikkeling optimaal ondersteunt.
De zes initiatieven voor 10-14 onderwijs werken aan twee centrale doelstellingen: het optimaliseren van de schoolloopbaan en het bieden van maatwerk aan leerlingen.

Optimaliseren schoolloopbaan
Niet voor alle kinderen is al rond hun twaalfde verjaardag duidelijk waar hun capaciteiten en belangstelling liggen. Voor hen komt de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs eigenlijk te vroeg. Met 10-14 onderwijs wordt ernaar gestreefd de niveauselectie van leerlingen uit te stellen. In de periode van de vroege adolescentie kunnen leerkrachten hun leerlingen ervaringen oplaten doen met het nemen van initiatief, ondernemen en het oefenen met plannen en prioriteren. Onderwijs schept condities waarbinnen kinderen deze vaardigheden kunnen leren, om vervolgens tot een keuze te komen. Een uitgestelde niveaukeuze zou de leerling dus ten goede kunnen komen.

Maatwerk en talentontwikkeling
Niet alleen uitstel van de keuze voor een vervolgopleiding is een doel van 10-14 onderwijs. Genoemd werd al de brede talentontwikkeling. Verder zijn discussies rondom gepersonaliseerd leren en talentontwikkeling in het onderwijs relevant. Dit klinkt door in de doelstellingen die de kwartiermakers van het 10-14 onderwijs benoemen. De verwachting is dat onderwijsinnovaties meer rendement op kunnen leveren als ze meer gericht zijn op individuele verschillen tussen leerlingen en dus meer te differentiëren.[1] Naast de overgang naar gepersonaliseerd leren, staat het onderwijs staat ook nog voor andere uitdagingen. Paul Rosenmöller, voorzitter van de VO-raad, noemde in 2017 een aantal van deze uitdagingen: de afnemende motivatie van leerlingen, het bieden van gelijke kansen aan leerlingen, digitalisering en de razendsnel veranderende samenleving. Het aanbieden van 10-14 onderwijs speelt op deze uitdagingen in.

1.2 Monitoring 10-14 onderwijs

Op basis van overleg tussen de kwartiermakers 10-14 onderwijs en het ministerie van OCW is besloten dat onderzoek in kaart zou moeten brengen tot welke resultaten 10-14 onderwijs leidt en in hoeverre er binnen de huidige (wettelijke) kaders ruimte is voor dit onderwijsconcept. We gaan kort in op de onderzoeksvragen en de opzet van het monitoronderzoek.

1.2.1 Onderzoeksvragen
In dit onderzoek volgt Oberon een aantal 10-14 initiatieven. In dit onderzoek kijkt Oberon naar de uitvoering en de opbrengsten van deze vorm van onderwijs. Daarbij staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Wat wordt beoogd met 10-14 onderwijs en hoe is de interventie ingericht om de beoogde doelen te behalen?
2. Hoe verloopt de uitvoering van 10-14 onderwijs (organisatorisch, financieel, huisvesting, belemmerende factoren, stimulerende factoren, verbeterpunten en de omgang met veranderingen)? Wat is de tevredenheid van schoolleiders, leraren, leerlingen en ouders over 10-14 onderwijs?
3. In welke mate worden de door de initiatiefnemers gestelde doelen bereikt?
4. Wat zijn de effecten van 10-14 onderwijs op leerlingattitude?
5. Wat zijn de effecten van 10-14 onderwijs op de onderwijskwaliteit?
6. In welke mate beknellen de huidige (wettelijke) kaders het 10-14 onderwijs?

1.2.2 Opzet van het monitoronderzoek
Om de onderzoeksvragen te beantwoorden wordt gewerkt we met een mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek:

7. Documentenanalyse
8. Interviews
9. Vragenlijsten

In het eerste onderzoeksjaar lag het accent op de *kwalitatieve* onderzoeksmethoden: documentenanalyse en interviews aan het begin en het einde van het schooljaar. Vanaf schooljaar 2018/19 zullen ook vragenlijsten worden afgenomen. Daarmee zullen tevredenheid, nieuwsgierigheid,

[1] Jelle Jolles. *Het Tienerbrein.* Amsterdam: Amsterdam University Press

mindset, inzet en motivatie bij de leerlingen worden gemeten, bij de leerlingen zelf, bij hun leraren en ouders.
Aan het begin en aan het einde van het schooljaar 2017/18 hebben we informatie verzameld bij alle zes de initiatieven en interviews gehouden met betrokkenen. Voorafgaand aan de bezoeken zijn de interviewleidraden is afgestemd met een klankbordgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van het ministerie van OCW, PO-Raad, VO-raad en de kwartiermakers 10-14.
Hieronder beschrijven we beknopt de gevolgde werkwijze.

Documentenanalyse najaar 2017
Begin oktober zijn de zes initiatieven benaderd met de vraag om medewerking aan het onderzoek en is verzocht om het toezenden van relevante documenten, zoals het plan van aanpak. Per school een documentenanalyse uitgevoerd, om te komen tot een *profiel* per initiatief. Verder zijn cijfermatige gegevens verzameld en geordend met betrekking tot de uitvoering en opbrengsten van 10-14 onderwijs.

Kennismakingsbezoeken najaar 2017
In november en december 2017 is een bezoek gebracht aan alle initiatieven. Er zijn gesprekken gevoerd met de schoolleiding en projectleiding, over de volgende onderwerpen:[2]

10. Totstandkoming: motivatie, proces van de oprichting, inrichting schoolorganisatie;
11. Doelen: hoofddoelen, doelen met prioriteit, relatie doelen met kwaliteitsstandaarden van de Inspectie;
12. Proces: verloop van de onderwijsvernieuwing, succesfactoren en knelpunten;
13. Overige ervaringen.

Op basis van de informatie uit de documentenanalyse en de kennismakingsgesprekken hebben we per initiatief een profiel opgesteld, om inzichtelijk te maken op welke aspecten de initiatieven overeen komen of van elkaar verschillen. Dit profiel is ter controle voorgelegd aan de contactpersonen van de initiatieven. Zij hebben de profielen waar nodig gecorrigeerd en aangevuld.

Schoolbezoeken voorjaar 2018
In mei en juni 2018 hebben de onderzoekers opnieuw de zes initiatieven bezocht. Tijdens de schoolbezoeken is gesproken met bestuur, schoolleiding, projectleiding, leraren, leerlingen en ouders. De interviews vonden face-to-face plaats, met uitzondering van enkele ouders, die telefonisch zijn geïnterviewd. In de gesprekken kwam het volgende aan de orde:

14. Motivatie om te kiezen voor 10-14,
15. Doelen: optimaliseren schoolloopbaan, onderwijskundige vernieuwingen
16. Thema's: vragen over thema's uit de *profielen*: vakoverstijgend en thematisch werken, gepersonaliseerd onderwijs, geleidelijke overgang po-vo, overige thema's
17. Proces: verloop van de onderwijsvernieuwing, succesfactoren en knelpunten
18. Resultaten tot nu toe, opbrengsten voor de leerlingen

De uitwerkingen van deze gespreksonderwerpen verschilde per respondentgroep. Aan het schoolbestuur werden andere vragen gesteld dan aan de ouders.[3]

---

[2] De volledige interviewleidraad is te vinden in bijlage 2.
[3] De volledige interviewleidraden zijn te vinden in bijlage 3.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk geven we een overzicht van de zes initiatieven, gevolgd door een beschrijving waarom 10-14 onderwijs nodig is en waarom ouders en leerlingen hiervoor kiezen (hoofdstuk 3). Vervolgens geven we een impressie van iedere school door middel van een schoolportret (hoofdstuk 4). Na de schoolportretten beschrijven we de onderwijsconcepten inhoudelijk op een aantal thema's (hoofdstuk 5). Daarna gaan we in op enkele algemene succesfactoren en knelpunten (hoofdstuk 6) en op de toekomstplannen van de initiatieven (hoofdstuk 7). We sluiten af met voorlopige conclusies (hoofdstuk 8) en een toelichting van het vervolg van het monitoronderzoek (hoofdstuk 9).

2 Overzicht van de initiatieven

Hieronder geven we een overzicht van de informatie uit de profielen, die voor elk van de 10-14 initiatieven zijn opgesteld. Dit maakt duidelijk wat de overeenkomsten en verschillen tussen de initiatieven zijn.

2.1 Basisgegevens

Om te beginnen presenteren we enkele basisgegevens van de initiatieven.

Tabel 2.1. Basisgegevens van 10 -14 initiatieven

10 – 14 initiatieven	Plaats	Gestart	Aantal groepen	Aantal leerlingen	Leeftijd huidige leerlingen
Tiener College (TC)	Gorinchem	2012/13	2	41	10 - 14
De LeerOnderneming (LO)	Ridderkerk	2016/17	2	41	10 - 12*
Spring High (SH)	Amsterdam	2016/17	2	76	10 - 14
Onderwijsroute 10-14 (OR)	Zwolle	2017/18	3	54	10 - 13*
Tienerschool (TS)	Groningen	2017/18	1	15-20	10 - 12*
De Overstap (OS)	Zetten	2017/18	1	20	10 - 11*

* wordt uitgebreid naar 10 – 14

Eén van de initiatieven, het Tiener College in Gorinchem, loopt vijf jaar en bestaat inmiddels uit vier groepen: twee stamgroepen Tiener College (10-14 jaar) en twee stamgroepen Junior College (4-10 jaar). In het schooljaar 2016/17 zijn de LeerOnderneming en Spring High gestart. Onderwijsroute 10-14, de Tienerschool en de Overstap startten in het schooljaar 2017/18.
Sommige initiatieven zijn begonnen met een selecte groep van le1erlingen in de basisschoolleeftijd (10 - 11 of 10-12 jaar). Op twee initiatieven nemen al wel leerlingen van 10 tot 14 jaar deel aan het onderwijs.

2.2 Doelgroep

Vier van de zes initiatieven zijn gericht op alle leerlingen; dit geldt voor het Tiener College, de Leeronderneming, Spring High en De Overstap. Ook Onderwijsroute 10-14 richt zich op een brede doelgroep (zie tabel 2.2).

Tabel 2.2 Doelgroep van 10 -14 initiatieven

10 – 14 initiatieven	Doelgroep
Tiener College (TC)	Alle leerlingen
De LeerOnderneming (LO)	Alle leerlingen
Spring High (SH)	Alle leerlingen
Onderwijsroute 10-14 (OR)	Leerlingen voor wie het nog niet duidelijk is naar welke niveau van het voortgezet onderwijs zij gaan. Dus over het algemeen de leerlingen die niet aan de boven- of onderkant presteren.
Tienerschool (TS)	Leerlingen die voorheen een lwoo-beschikking kregen. Het eerste schooljaar kwamen alle leerlingen uit het sbo; vanaf 2018/19 kunnen ook leerlingen uit het reguliere basisonderwijs instromen
De Overstap (OS)	Alle leerlingen

Alleen de Tienerschool richt zich op een specifieke doelgroep. Dit initiatief is bedoeld voor leerlingen met een onderwijsachterstand, namelijk de kinderen die voorheen een lwoo-beschikking kregen.

2.3 Doelen van de 10-14 initiatieven

We hebben de doelstellingen die door de initiatieven worden nagestreefd in onderstaande tabel opgenomen. Bij het categoriseren van doelen maken we onderscheid in enerzijds het optimaliseren van de schoolloopbaan en anderzijds onderwijskundige vernieuwingen. Met verschillende tekens wordt aangegeven in welke mate dit een doel is van het initiatief:

+ = dit is een (belangrijk) doel

+/- = dit is *deels* een doel

Tabel 2.3 Doelen 10-14 initiatieven

Visie/doelen	TC	LO	SH	OR	TS	OS
Optimaliseren schoolloopbaan						
Uitstellen keuze waardoor tijd voor rijping	+	+	+	+	+	+
Succesvolle doorstroom naar vervolgonderwijs dat bij leerlingen past	+	+	+	+	+	+
In vroeger stadium onderwijsaanbod laten aansluiten bij het perspectief van de leerling		+/-			+	
Achterstanden wegwerken					+	
Onderwijskundige vernieuwingen						
Leren in samenhang	+	+	+	+	+	+
Eigenaarschap/betrokkenheid bij leerproces	+	+	+	+	+/-	+
Algemene persoonsvorming (Bildung)	+	+	+	+	+/-	+
Sociale competenties (samenwerken, communiceren etc)	+/-	+	+	+/-	+/-	+/-
Onderzoekend en Ontwerpend Leren		+/-		+/-		
Vergroten ouderbetrokkenheid	+	+/-				+
Duurzaam leren; leerlingen voorbereiden op de toekomst.	+	+/-				

Wat betreft de doelen zien we veel overeenkomsten. Alle initiatieven streven naar het optimaliseren van de schoolloopbaan, door de schoolkeuze uit te stellen en te streven naar succesvolle doorstroom

dat bij de leerling past. Eén school, de Tienerschool in Groningen, wil daarnaast ook in een *vroeger* stadium het aanbod optimaal laten aansluiten bij het perspectief van de leerling. Dat geldt met name voor leerlingen die al in groep 6 weten dat hun toekomst in het beroepsonderwijs ligt. De doelgroep kampt met leerachterstanden, daarom is het wegwerken daarvan een belangrijk doel van de Tienerschool.
Ook wat betreft de onderwijskundige vernieuwingen zijn er veel overeenkomsten. Alle initiatieven streven naar leren in samenhang, meer eigenaarschap en betrokkenheid bij het leerproces en naar algemene persoonsvorming (Bildung). Aandacht voor sociale competenties is alleen voor de LeerOnderneming en Spring High een *belangrijk* doel. Aanvullende doelen zijn genoemd door Onderwijsroute 10-14 (Onderzoekend en Ontwerpend Leren) en De Overstap (vergroten van ouderbetrokkenheid).

2.4 Inrichting 10-14 concept

De doelen worden uitgewerkt in het onderwijsconcept van de 10-14 initiatieven. We geven een overzicht van de elementen van de onderwijsconcepten.

Tabel 2.4 Inrichting 10 – 14 concept

Elementen van onderwijsconcept	TC	LO	SH	OR	TS	OS
Geleidelijke overgang po-vo						
Wisselende samenstelling groepen (po-vo door elkaar)	+	+/-	+	+	+	-
Leraren po en vo geven in gemengde samenstelling les	+	+	+	+	+/-	-*
Vakoverstijgend en thematisch werken						
Vakkenintegratie (voor in ieder geval zaakvakken)	+	+	+	+	+	+
Werken aan thema's, projecten, contextrijke opdrachten	+	+	+	+	+	+
Gepersonaliseerd onderwijs						
Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen	+	+	+	+	+	+
Gepersonaliseerd leren met ICT	+	+	+	+	-	+
Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt periodiek	+	+/-	+	+	+/-	-
(Digitaal) portfolio	+	+	+	+	+/-	-
Mentor- of coachgesprekken	+	+	+	+	+	+

*) mogelijk vanaf 2018/19 in groep 8.

We onderscheiden drie belangrijke aspecten in de vernieuwing van onderwijsconcepten: vakoverstijgend en thematisch werken, geleidelijke overgang po-vo en gepersonaliseerd onderwijs. Bij alle initiatieven zien we hiervan elementen. Het sterkst geldt dit voor het Tiener College, Spring High en Onderwijsroute 10-14. De andere drie gaan wat minder ver in het streven naar gepersonaliseerd onderwijs. De Overstap heeft nog geen duidelijke stappen gezet op weg naar een geleidelijker overgang van po naar vo, maar is dat wel van plan.
De Tienerschool heeft enkele aanvullingen op het onderwijsconcept die samenhangen met de doelgroep van lwoo-leerlingen: directe instructie, een eenduidig pedagogisch klimaat en niveaugroepen. Onderwijsroute 10-14 werkt aan computational thinking als doel in de diverse workshops.

3 Waarom 10-14 onderwijs?

In dit hoofdstuk gaan we in op de motivatie om te starten met 10-14 onderwijs en de motivatie om als ouder of leerling voor deze vorm van onderwijs te kiezen.

3.1 Motivatie initiatieven

De belangrijkste reden waarom de initiatieven zijn gestart met 10-14 onderwijs, is om het keuzemoment voor het vo uit te stellen. Hierdoor is er meer tijd om de talenten van de kinderen beter tot hun recht te laten komen en kan een 'onnatuurlijke knip' worden vermeden. Aan uitstellen van de keuze voor het vo is bij sommige leerlingen veel behoefte. Dat kan zijn omdat het niveau nog niet duidelijk is, of omdat zij sociaal-emotioneel nog niet toe zijn aan de overstap. De initiatieven verwachten de leerlingen zo meer kansen te kunnen bieden om een keuze te maken die bij hen past en die meer recht doet aan hun ontwikkeling.

> *"Een geleidelijke overgang zou mooi zijn, opdat kinderen op een geleidelijke manier, passend bij hun eigen ontwikkeling, aanleg en interesse, de voor hen meest kansrijke route vervolgen in plaats van door de 'aardappelsorteermachine' te gaan"* (schoolbestuurder Tiener College).

De Tienerschool in Groningen had daarnaast ook nog een andere reden om te starten met 10-14 onderwijs, namelijk om de bovenbouwleerlingen gemotiveerd te houden. In de doelgroep van de Tienerschool vinden veel kinderen het moeilijk gemotiveerd te blijven in de bovenbouw van het basisonderwijs of het speciaal basisonderwijs, waardoor ze blijven hangen op het niveau van groep 6. Leerlingen worden hier onzeker van en verliezen hun zelfvertrouwen. Aan de andere kant zijn er ook leerlingen die na groep 6 al klaar zijn voor de middelbare school. Door het hanteren van een flexibel overstapmoment, blijven deze leerlingen gemotiveerd en op hun eigen niveau onderwijs volgen.

Het Amsterdamse initiatief Spring High geeft daarnaast aan dat een belangrijke motivatie om te kiezen voor 10-14 onderwijs was om segregatie tegen te gaan. Zij merken dat wanneer kinderen naar de middelbare school gaan, de kinderen van hoogopgeleide ouders bij elkaar op een school terecht komen en de leerlingen van lager opgeleide ouders bij elkaar op een andere school terecht komen. Hun ambitie is het aanbieden van een doorlopende leerlijn van 2-18 jaar, zodat leerlingen op dezelfde school kunnen blijven en er zo voor te zorgen dat de diversiteit behouden blijft. Het aanbieden van 10-14 onderwijs is een eerste stap in deze richting.

3.2 Motivatie ouders

Door de ouders van de leerlingen worden twee redenen om te kiezen voor 10-14 onderwijs veel genoemd.
De eerste reden is de keuze voor het onderwijsconcept dat deze initiatieven aanbieden. Aspecten uit het onderwijsconcept die ouders aanspreken zijn dat kinderen meer autonomie over hun eigen leerproces hebben, meer aandacht voor een brede ontwikkeling (zoals persoonsvorming en andere soft skills), het gebruik van moderne onderwijstools als Blink of het gebruik van Chromebooks en differentiatie naar niveau. Vaak kwamen de kinderen van deze ouders niet goed uit de verf op een

basisschool met een regulier onderwijsconcept, waardoor de keuze werd gemaakt voor 10-14 onderwijs.
De tweede reden dat ouders kiezen voor 10-14 onderwijs is, net als voor de initiatieven, dat de keuze voor een middelbare school en een onderwijsniveau wordt uitgesteld. Deze ouders hadden niet het gevoel dat hun kind na groep 8 al klaar zouden zijn om de stap naar een andere, grotere school te maken en dachten dat de geleidelijke overgang die 10-14 onderwijs biedt beter bij hun kind zou passen.

> *"Ik had het idee dat mijn zoon op zijn oude basisschool achteruit ging en ik zag hem nog niet de stap naar het voortgezet onderwijs maken. Het idee van een uitgestelde studiekeuze, nog niet in een hokje worden geplaatst, dat sprak mij aan"* (moeder Spring High).

Op de Overstap in Zetten was de situatie anders: zij hebben niet het initiatief genomen voor 10-14 onderwijs, maar zijn de school hierin gevolgd. Basisschool Dr. Lammers van Bueren is in het schooljaar 2017/18 gestart met 10-14 onderwijs, voor alle leerlingen in groep 7. Voordat het schoolbestuur deze verandering doorvoerde, hebben zij ouders hierover geïnformeerd. Ouders geven aan dat zij open stonden voor deze nieuwe ontwikkeling, door de combinatie van het 10-14 concept met vernieuwende onderwijsmethoden (Blink, Chromebooks en aandacht voor 21th century skills). Eén leerling heeft de school verlaten, maar dat was niet vanwege de introductie van het 10-14 concept.

3.3 Motivatie leerlingen

De meeste leerlingen die hebben gekozen voor 10-14 onderwijs, geven aan dat ze dit gedaan te hebben vanwege ontevredenheid met de vorige school.

Ontevreden over vorige school
Zo geeft een aantal leerlingen aan dat de manier van lesgeven op de oude school, met klassikale uitleg en vaste regels en vakkenvolgorden, niet goed bij hen paste.

> *"Op mijn andere school moest je alles uit boeken leren, dat vond ik niet leuk. Nu kun je veel meer doen en zelf plannen. Dat leek me veel leuker en dat is ook uit gekomen"* (leerling de LeerOnderneming).
>
> *"Op mijn oude school was ik altijd veel eerder klaar met werken en als ik klaar was mocht ik gaan lezen. Hier mag ik verder met een eigen project of een vak, wat ik zelf mag kiezen"* (leerling Tiener College).

Andere redenen die genoemd worden zijn een gebrek aan uitdaging en het gepest worden op de oude school.

Uitstel keuze voortgezet onderwijs
Een reden die ook onder de leerlingen terugkomt, is het uitstellen van de keuze voor het vo. Zo geeft een leerling van Onderwijsroute 10-14 geeft aan dat zijn advies precies tussen vmbo-tl en havo in zat, waardoor het gevoel overheerste dat het keuzemoment te vroeg kwam. Specifiek voor Spring High speelde het feit dat deze school zich erg op sporten en bewegen richt voor een aantal leerlingen een belangrijke rol in de keuze voor deze school.

4 Schoolportretten

In dit hoofdstuk schetsen we een impressie van 10-14 onderwijs. We starten met een algemene impressie die wij op de initiatieven opgedaan hebben, gevolgd door een schoolportret van ieder 10-14 initiatief. Deze schoolportretten zijn gebaseerd op de informatie uit de interviews en op de observaties van de onderzoekers. Het schoolportret geeft een impressie van ieder 10-14 initiatief.

4.1 Algemene impressie

Over het algemeen zijn alle respondenten erg enthousiast over 10-14 onderwijs. De algemene tendens lijkt dat het voor een bepaalde groep leerlingen in een behoefte voorziet. Initiatieven, ouders en leerlingen noemen als voordeel het uitstel van keuze voor het vo, maar ook de brede ontwikkeling (zelfstandigheid, eigenaarschap over het leerproces, persoonlijke ontwikkeling) is voor hen belangrijk.

De uitvoering van 10-14 onderwijs verloopt over het algemeen naar tevredenheid. De initiatieven werken hard aan het continue verbeteren van het onderwijsconcept en zijn hiervoor sterk gemotiveerd. Desalniettemin blijven er natuurlijk verbeterpunten. Tegelijkertijd zijn de meeste initiatieven pas kort gestart en zijn zij nog volop in ontwikkeling.

Onze impressie is ook dat de sfeer en cultuur binnen de initiatieven goed is. Dit komt mede door de kleinschaligheid, de betrokkenheid en bevlogenheid van de leraren en de goede banden tussen leraren en leerlingen. De sfeer en cultuur wordt ook door de initiatieven, ouders en leerlingen genoemd als groot pluspunt en zij ervaren dit allen prettig. Ouders en leerlingen ervaren dat er altijd voldoende tijd en aandacht voor hen is en dat de initiatieven oog voor hun kind hebben.

4.2 Spring High – Amsterdam

Motivatie en doelen
Spring High wil leerlingen opleiden tot de wereldburger van morgen. De school beoogt een stevig fundament te leggen op het gebied van kennis, (sociale) vaardigheden en persoonsvorming. De Bildung ofwel zelfontplooiing van leerlingen, heeft Spring High centraal staan. *"Als een leerling straks bij ons van school gaat, weet hij wie hij is, wat hij kan en wat hij wil. Met deze basis zal hij straks succesvoller zijn in het vervolgonderwijs, op de arbeidsmarkt en in de maatschappij"* (schoolleider).

Het is de ambitie van Spring High om 2 tot 18 onderwijs te bieden, het aanbieden van 10-14 onderwijs is een opstap daar naartoe. Ze willen de indeling in een bepaald niveau uitstellen, waardoor de leerling de mogelijkheid krijgt om een hoger niveau te halen dan waar hij in groep 8 op wordt ingeschat.
De doelen van Spring High zijn:

- Vermijden van vroege selectie;
- Zorgen dat een leerling weet wie hij is, wat hij kan en wat hij wil, als hij van school komt
- Ontwikkelen van persoonlijke en sociale competenties;
- Overdragen van (gemeenschappelijke) waarden en normen;
- Voorbereiden op burgerschap.
- Kwalificatie voor vervolgonderwijs

Doelgroep
Spring High is voor alle leerlingen vanaf 10 jaar. De populatie van Spring High vormt een weerspiegeling van de bevolking van Amsterdam Nieuw-West. Spring High streeft er ook naar segregatie tegen te gaan. Op de basisinitiatieven in Nieuw-West zitten leerlingen met verschillende achtergronden bij elkaar. Met de overgang naar het middelbaar onderwijs, verdwijnt deze diversiteit door het vertrek van veel kinderen van hoogopgeleide ouders naar initiatieven in Zuid of het centrum. Spring High wil deze diversiteit onder leerlingen juist vasthouden door uiteindelijk onderwijs te bieden tot aan het examen.

Werken in thema's en eigen leerplannen
Het onderwijs van Spring High kenmerkt zich door het werken in thema's en vakintegratie. Elk schooljaar is ingedeeld in 3 perioden, waarbij elke periode een eigen thema heeft. Elk blok sluiten de leerlingen af met een eindproduct. In zo'n eindproduct moet de leerling laten zien dat hij bepaalde leerdoelen voor verschillende vakken beheerst. Zo heeft een leerling, bijvoorbeeld, als eindproduct een mobiele app gemaakt over klimaat en duurzaamheid, waarin ze de leerdoelen van natuur en techniek heeft verwerkt. Deze app heeft ze vervolgens gepresenteerd in het Engels. De ouders van leerlingen van Spring High geven ook aan dat ze de integratie van de vakken ervaren als een positief onderdeel van de school. Spring High werkt ook met eigen leerplannen die leerlingen zelf opstellen en waarin leerlingen veel ruimte hebben om zelf invulling te geven aan opdrachten en werk. Ouders geven aan dat hiermee ook beter kan worden aangesloten bij de talenten en interesses van hun kinderen. Deze leerplannen worden periodiek besproken. De eigen verantwoordelijkheid die van de leerlingen wordt verwacht met deze eigen leerplannen ervaren leerlingen als een belangrijk verschil met hun oude school. Leerlingen geven aan dat deze zelfstandigheid in het begin behoorlijk wennen was en dat dit onduidelijkheid schepte. Het zelf leren plannen van activiteiten en inschatten van hoeveel tijd iets kost, is bijvoorbeeld iets dat ze op hun vorige school niet geleerd hebben en niet gewend zijn. De docenten ervaren het werken met leerplannen als een groot succes. *"Hierdoor gaan leerlingen voor zichzelf leren, voor hun eigen toekomst. Daarnaast leren ze om doelen te halen en niet voor een cijfer"* (docent).

Spring High als leergemeenschap
Spring High streeft naar het vormen van een leergemeenschap met leerlingen, ouders, docenten en de schoolleiding. Iedereen is daar onderdeel van en draagt zijn steentje er aan bij, zelfs ouders door bijvoorbeeld te helpen met het opknappen van meubels. Elke dag starten de leerlingen in de kring. Aandacht en zorg voor elkaar is een belangrijk element in de kringmomenten, maar ook daarbuiten. Daarom runnen leerlingen ook zelf de kantine en moeten oudere leerlingen de jongere leerlingen daarbij helpen. *"We vinden soft skills, zoals samenwerken, samen leren, samen doorzetten, sportief gedrag, heel belangrijk. Daar zetten we ook extra op in via de sportlessen, die leerlingen elke dag volgen"* (schoolleider).

4.3 Tiener College – Gorinchem

Visie en doelen
De visie van de bestuurders en de school is dat het overstappen en kiezen voor een onderwijsniveau op één vast moment geen recht doet aan de ontwikkeling van het kind. *"Een geleidelijke overgang zou mooi zijn, opdat kinderen op een geleidelijke manier, passend bij hun eigen ontwikkelingsgang, aanleg en interesse de voor hen meest kansrijke route vervolgen in plaats van door de "aardappelsorteermachine te gaan"* (bestuurder Tiener College).

De doelen van het Tiener College zijn:

- De kloof tussen het po en vo kleiner maken door een soepele overgang te creëren en meer de ontwikkeling van het kind te volgen (kinderen meer uitdaging bieden als zij dat nodig hebben of juist langer de tijd te bieden om bepaalde kennis en vaardigheden nog verder te ontwikkelen).
- Leerlingen 'ontwikkelingsvaardig' maken en werken aan duurzaam leren. Het Tiener College moet leerlingen de vaardigheden leren die zij nodig hebben in een toekomst met steeds meer vaardigheidsvereisten en beroepsmogelijkheden.
- Educatief partnerschap met ouders voor het bewerkstelligen van een ondersteunende thuissituatie, een versterkt pedagogisch didactisch concept en ten behoeve van de loopbaan en beroepsoriëntatie van de leerling.

Doelgroep

De doelgroep van het Tiener College is de laatste jaren is veranderd. Bij de start van het Tiener College waren er relatief veel leerlingen met ondersteuningsvragen waarbij het op de vorige basisschool niet goed verliep. De doelgroep leerlingen was best pittig en tegelijkertijd was de school ook nog aan het uitvinden hoe met dit nieuwe onderwijsconcept te werken. Ook ouders zagen dat er veel leerlingen met een ondersteuningsvraag waren en dat deze leerlingen veel aandacht vragen, maar de school gaat hier goed mee om. *"Ze doen dat echt heel erg goed, het is een goed team met een enorme inzet en kunde. Maar het zorgt wel voor onrust in de klas".* Ouders zien dat de school nu strenger is geworden in het aannamebeleid. De school heeft het eigen concept ook steeds beter voor ogen. Daardoor kunnen zij steeds beter aangeven wat de school wel en niet kan bieden. *"En bij de intake geven we ook weleens aan dat sommige dingen echt niet gaan veranderen hier bij ons op school. We zijn geen vorm van speciaal onderwijs"* (leraar). Er komen de laatste jaren steeds meer leerlingen en ouders die bewust voor het Tiener College kiezen omdat zij zich kunnen vinden in de visie en de manier van werken van de school. *"We zijn geen buurtschool, er komen leerlingen vanuit de hele omtrek naar onze school omdat zij grotendeels echt voor onze visie op onderwijs kiezen"* (leraar Tiener College).

Pionieren

Het Tiener College is in 2012 gestart en was de eerste 10-14 school in Nederland. Hierdoor was het aan het begin pionieren voor de school. Terwijl het Tiener College bezig was met formatief evalueren en differentiëren in het onderwijsaanbod, speelde dit bij de andere initiatieven nog nauwelijks. Om de kennis verder te verspreiden organiseert het Tiener College inspiratieavonden voor initiatieven in de buurt. Daar is ook steeds meer animo voor. *"Aan het begin voelde het als eenrichtingsverkeer, dat was in die tijd wel lastig. Nu is de tijd wel echt rijp om met elkaar te praten en staan deze ontwikkelingen ook echt op de agenda van de andere initiatieven"* (schoolleiding Tiener College). Eén van de bestuurders ziet het Tiener College als 'werkplaats voor de innovatie', waar andere po- en vo-initiatieven onderdelen uit kunnen adapteren.

De afgelopen vijf jaar was het voor de leraren in het Tiener College zoeken naar de juiste balans; wanneer geef je leerlingen ruimte en wanneer stuur je? Wat is echt belangrijk of nuttig en op welke manier bieden we dat aan? Nog steeds is dit proces in ontwikkeling, maar het Tiener College heeft hier de afgelopen vijf jaar veel ervaring in opgedaan en het gaat steeds makkelijker. *"De eerste jaren waren we zo bezig met hoe zien de kernconcepten er inhoudelijk uit en hoe gaan we daar met de leerlingen mee om. Nu is er een verschuiving, de basis staat er al. We gaan hier steeds efficiënter mee om"* (leraar Tiener College).

Een dag op het Tiener College
Een dag op het Tiener College start met een gezamenlijke opening. Alle leerlingen zitten bij elkaar in een ruimte. Vandaag geeft één van de leerlingen een presentatie over zijn stage bij een installatiebedrijf. In zijn Powerpoint presentatie heeft hij foto's verwerkt. De jongen staat ontspannen op het podium en vertelt bij iedere foto wat hij heeft gedaan, wat hij er van vond en wat de stage hem heeft geleerd. Zo zegt hij dat de werkdagen wel écht langer zijn dan schooldagen en het werk is erg afwisselend en veelzijdig.

Na de presentatie gaan de leerlingen naar hun eigen lokalen, waar de lessen beginnen. De sfeer in de school is gemoedelijk, het is kleinschalig en iedereen kent elkaar goed. Aan het einde van de dag reflecteert de klas op de dag. Er heeft een conflict plaats gevonden tussen twee leerlingen. De lerares laat de leerlingen vertellen, vraagt hoe zij zich hierbij voelen en betrekt ook de andere leerlingen hierbij. Ze stelt vragen als 'Wat zou jij A. aanraden om te doen?' of 'Hoe kan B. dat de volgende keer oplossen?'. In de klas heerst een veilige sfeer en de leerlingen in de klas denken met elkaar mee.

Leren door te doen
De visie van het Tiener College is dat toepassen, uitvinden, verklaren en ontwerpen een krachtig effect heeft op het leren van de leerling. Daarom worden er excursies en doe-opdrachten aangeboden die leerlingen moeten prikkelen om door te vragen en tot nieuwe onderzoeksvragen te komen. Bij deze excursies, ook wel labs genoemd, staat 'leren door doen' centraal. De hulp van ouders wordt ingeschakeld bij deze labs, bijvoorbeeld voor leerlingenvervoer.

4.4 Tienerschool – Groningen

Op de juiste plek
Leerlingen zo snel mogelijk op de juiste plek krijgen, dat is een belangrijk doel van de Tienerschool in Groningen. Op de Tienerschool ontdekken leerlingen hun talenten waardoor ze beter weten wat ze kunnen en willen. "*Leerlingen doen positieve (leer)ervaringen op waardoor ze als 14-jarige beter in staat zijn een school te kiezen die bij ze past*", zoals een van de bestuurders het verwoordt. De onzekerheid die kan toeslaan in de hoogste groepen van de basisschool of het sbo hopen ze op de Tienerschool te kunnen voorkomen.

Doelgroep
Op de Tienerschool zitten leerlingen met een leerachterstand en/of gedragsproblemen of sociaal-emotionele problematiek. De leerlingen, van wie verwacht wordt dat zij na de Tienerschool kunnen instromen in het reguliere vmbo, komen binnen vanuit de hoogste groepen van het (speciaal) basisonderwijs. "*Voor veel kinderen uit de doelgroep van de Tienerschool is het moeilijk om in de bovenbouw van de basisschool of het sbo gemotiveerd te blijven. Ze komen vaak niet veel verder dan beheersing van de lesstof op het niveau van groep 6. Het gevolg is dat ze in de hoogste groepen onzeker en gedemotiveerd raken waardoor hun zelfbeeld deuken en butsen oploopt. Leerlingen zijn hier eerder op hun plek, ze hoeven niet te 'wachten' tot het einde van de basisschool*", aldus de directie.

Sociale veiligheid
De leraren van de Tienerschool zijn trots op het positieve schoolklimaat. Er heerst een veilige sfeer. Omdat het een kleine school is kent iedereen elkaar. De leerlingen zijn geen nummer en de jonge leerlingen voelen zich prima thuis tussen de vierdejaars (de Tienerschool bevindt zich in het gebouw van

een vmbo-school en is ontstaan door samenwerking tussen vmbo en sbo). Dat zie je bijvoorbeeld in de pauzes als ze samen voetballen op het plein. "*Aanvankelijk hadden we twee aparte pleinen, één voor de Tienerschool en één voor de reguliere vmbo-leerlingen. Dat bleek niet nodig en daarom is er nu één schoolplein.*"

Werkplaatsen taal en rekenen
Dagelijks krijgen de leerlingen taal- en rekenlessen in niveaugroepen. Daarnaast zijn er de werkplaatsen voor rekenen en taal. Daar krijgen de leerlingen veel extra oefening en ze hebben er de tijd om zelfstandig te oefenen. In de taalwerkplaats wordt aandacht besteed aan lezen en spelling. Een van de leraren vertelt dat bij begrijpend lezen een link wordt gelegd met de actualiteit, "*zo combineren we begrijpend lezen en burgerschapsvorming*". In de rekenwerkplaats wordt vaak een koppeling gemaakt tussen rekenen en andere vakken. "*Leerlingen leren bijvoorbeeld afstanden te schatten op een plattegrond, zo wordt rekenen gecombineerd met aardrijkskunde.*"

Projecten
Elke dinsdagmiddag wordt er op de Tienerschool gewerkt aan projecten. Leerlingen kunnen zelf kiezen aan welk project ze willen deelnemen. Er zijn diverse projecten op het gebied van sport, kunst en cultuur waarbij vaak samenwerking wordt gezocht in de regio. Zo is er bijvoorbeeld Playing for Success in samenwerking met FC Groningen en Coach2B in samenwerking met de Rabobank. Aan de projecten nemen leerlingen van verschillende leeftijden deel. De ervaringen hiermee zijn positief. Een van de moeders die wij spraken zegt: "*Mijn zoon kijkt altijd erg uit naar de projecten, hij is daar heel tevreden over*". Doel van de projecten is niet alleen het aanleren van vaardigheden en talentontwikkeling, maar ook "*elkaar beter te leren kennen, andere kinderen van de school te leren kennen en docenten eens op een andere manier mee te maken*", aldus de teamleider.

Doelen bespreken met mentor
Leerlingen op de Tienerschool stellen in overleg met hun mentor doelen op voor hun eigen ontwikkeling. Daarbij wordt in ieder geval aandacht besteed aan samenwerken, omgaan met regels, om hulp vragen, reflectie op eigen handelen en omgaan met leeftijdsgenoten. Leerlingen kunnen zelf keuzes maken om aan die doelen te werken, bijvoorbeeld bij het projectonderwijs. Een leraar vertelt hierover: "*Voorafgaand aan de leerlingbespreking in het team hebben mentoren gesprekken met hun leerlingen. Dat gaat over de doelen die ze zichzelf stellen en wat ze moeten doen om die doelen te bereiken. Na de leerlingbespreking heeft de mentor nog een keer een gesprek met de leerling om de uitkomsten te bespreken*."

Klassenleraar en vakdocenten
De leerlingen op de Tienerschool volgen de meeste lessen bij hun eigen klassenleraar. Daarnaast wennen ze er al vanaf het eerste jaar aan om les te krijgen van verschillende docenten. Voor ckv en sport hebben ze vakleerkrachten. "*Door hun expertise kunnen zij goed aansluiten bij het niveau van de leerlingen*", vertelt de rector. Volgend schooljaar zal er nog meer 'op maat' worden gewerkt, de leerlingen krijgen dan ook Engels van een vakdocent.

Perspectief
Het geeft leerlingen rust als de keuze voor de Tienerschool is gemaakt. Ze hebben daardoor een perspectief voor de komende jaren. De leerlingen die wij spraken zeggen daarover: "*Op deze school is er veel aandacht voor de dingen die je moeilijk vindt. Als je tijdens het zelfstandig werken iets niet begrijpt, kun je daarover vragen stellen aan de leraar. De leraar heeft echt aandacht voor je en neemt de tijd om*

je vragen te beantwoorden." Volgens een van de ouders krijgt de school 'een dikke 10'. Ouders waarderen de enorme vooruitgang van hun kind en de omgang tussen leerlingen, ouders en leraren. De resultaten van de Tienerschool zijn tot nu toe goed, bij enkele leerlingen vanuit het sbo zijn de achterstanden zodanig weggewerkt dat ze in het reguliere vmbo kunnen instromen. Bemoedigende resultaten voor komend schooljaar, vanaf dan kunnen ook leerlingen uit het reguliere basisonderwijs instromen op de Tienerschool.

4.5 De LeerOnderneming – Ridderkerk

Visie en doelen

De belangrijkste pijlers van de LeerOnderneming zijn 'leren door doen' en 'autonomie voor het eigen leerproces'. Leren door doen is een pijler in het onderwijs van de LeerOnderneming omdat de ontwikkeling van vaardigheden net zo belangrijk is als de cognitieve ontwikkeling van een kind. Met de andere pijler beoogt de LeerOnderneming leerlingen meer betrokken te laten zijn bij hun eigen leerproces. Er wordt toegewerkt naar zelfstandige, zelfredzame kinderen met een zelfsturende regie op hun eigen leerproces en ontwikkeling.
"Het belangrijkste doel van de LeerOnderneming is dat de leerling gelukkig is hier" (directeur). Hiernaast is het doel van de LeerOnderneming om leerlingen niet alleen kennis mee te geven, maar om ook te werken aan leerattitude, leergedrag, leerstrategieën en persoonlijke ontwikkeling. De LeerOnderneming wil dat leerlingen hun potentie kennen en zelfvertrouwen hebben. "*Leerlingen leren hier zelf initiatief te nemen, te zoeken naar antwoorden, hulp te vragen wanneer ze ondersteuning nodig hebben*" (leraar).

Leren in samenhang en leren door doen

Het onderwijsaanbod van de LeerOnderneming bestaat niet uit vakken, maar uit domeinen waarin verschillende vakken bij elkaar zijn gebracht. Dit heeft als doel dat leerlingen leren in samenhang. Voor elk domein zijn modules ontwikkeld. Een module bestaat niet uit lessen, maar uit leeractiviteiten, waarbij het leren door doen centraal staat. Het ontwikkelen van vaardigheden, vervat in 10 bouwstenen, is een belangrijk element van het onderwijsconcept van de LeerOnderneming:

In de modules wordt gewerkt aan de verschillende bouwstenen. Niet alle bouwstenen komen nadrukkelijk in elke module aan de orde, maar in de modules van een jaar komen ze wel allemaal aan bod.

Leerkracht als coach

De leraren van de LeerOnderneming treden voornamelijk op als coach. Ze begeleiden de leerling bij hun programmalijnen, geven de leerlingen feedback en helpen de leerlingen om kritisch met hun eigen leerproces bezig te zijn. *"Een verschil met andere initiatieven is dat de juf niet meer voor de klas staat. Maar de juf deelt opdrachten uit, je moet vervolgens zelf kijken waar je mee begint en als je het niet begrijpt kun je naar de juf toekomen. Als iets heel vaak wordt gevraagd, legt ze dat wel even klassikaal uit''* (leerling). Aan het einde van elke module vullen leerlingen het leerplanformulier in, dan reflecteren ze op de leerdoelen van de bouwstenen. Dit is vooral een schriftelijke reflectie. Tijdens de modules bespreken de leerkrachten regelmatig met elke leerling individueel de ontwikkeling op de leerdoelen. Dit zijn geen formele momenten, maar talloze momenten tijdens de lesdag.

Grootste successen

De schoolleiding en het bestuur van de LeerOnderneming ervaren het geluk van de kinderen en het feit dat de leerkrachten en zijzelf gelukkig zijn als het grootste succes. "*We zijn nog niet klaar en ook zeker nog niet overal tevreden over, maar we zijn wel gelukkig in dat we dit kunnen doen. Het grootste succes vinden we dat De LeerOnderneming er is, dat er zo'n mooi compleet onderwijsconcept tot stand is gekomen.*" Ook de ouders geven aan heel enthousiast en tevreden te zijn: "*De manier van lesgeven is veel moderner en sluit veel beter aan bij de huidige maatschappij*". De schoolleiding en het bestuur van de LeerOnderneming geven aan dat er natuurlijk nog twee leerjaren moeten gaan starten en dat daar nog het nodige voor gedaan moet worden. Maar als ze kijken naar waar ze vandaan komen, dan zijn ze erg trots op wat ze tot nu toe hebben neergezet. Het doel voor volgend jaar is om de LeerOnderneming breder op de kaart zetten, om niet alleen in Ridderkerk, maar meer een regionale functie te gaan vervullen.

4.6 De Overstap – Zetten

Visie en doelen

Vanaf schooljaar 2017-2018 zijn in Zetten de Dr. Lammerts van Buerenschool (LvB) en het Hendrik Pierson College (HPC) in groep 7 gestart met een nieuw onderwijsprogramma voor leerlingen van 10 -14 jaar: De Overstap. Dit onderwijsprogramma bestaat uit vier leerjaren: groep 7 en 8 vinden plaats op de LvB en de groepen 9 en 10 op het HPC. Volgens de initiatiefnemers is de belangrijkste doelstelling de overgang van groep 8 naar groep 9 soepeler te laten verlopen en niet zo afhankelijk te zijn van de eindtoets basisonderwijs. Daarbij staat 'leren op maat' en 'leren met plezier' voorop: *met een op maat gemaakt doorlopend onderwijsprogramma tussen het po en het vo begeleiden we leerlingen in het maken van de juiste keuze in hun onderwijstraject*[4].

Een tiener is werk in uitvoering

Dit is een uitspraak van Jelle Jolles, wetenschapper op het gebied van hersenwetenschap, door wie de initiatiefnemers van De Overstap zijn geïnspireerd. Volgens hen zijn de levensjaren tussen de kindertijd en jongvolwassenheid een periode van kansen pakken, mogelijkheden aangrijpen, maar ook een tijd van grenzen opzoeken of er overheen gaan. De Overstap houdt hier als volgt rekening mee:

1. Het programma sluit aan op verschillen tussen kinderen;
2. De leerlingen leren voor de dag van vandaag en de wereld van morgen;
3. De selectie 'route vmbo-mavo-havo-vwo' wordt uitgesteld.

[4] *De Overstap. Het nieuwe onderwijsprogramma voor leerlingen van 10 – 14 jaar.* Zetten: LVB –HPC.

Verbinden, Verdiepen, Verbreden, Versnellen, Verlengen

Het onderwijs van de Overstap wordt gekenmerkt door uit te gaan van de leerbehoeften en leermogelijkheden van het kind. Kind-oudergesprekken, waarin we vooruitblikken en terugkijken – zijn dan ook essentieel onderdeel van het programma.

Naast de verplichte basiskennis en vaardigheden die de leerlingen aangeboden krijgen wordt op De Overstap ook 'anders' geleerd: door meer opdrachten uit te voeren in de praktijk, door zelf informatie op te zoeken op de laptop, door van medeleerlingen te leren en door in groep 7 en 8 al les te krijgen van vakdocenten uit het voortgezet onderwijs (o.a. voor Engels). Daarnaast werkt De Overstap met eigen niveaus en belangstellingsvelden: indien gewenst kan een leerling korter of langer aan bepaalde lesstof werken of werken aan een ander vak. Er is dus sprake van maatwerk, waarbij getracht wordt maximaal aan te sluiten bij de leerbehoeften en mogelijkheden van het kind. Leerlingen worden hierin begeleid met het Ik-plan, het Wij-plan en het Kind-plan. Daarnaast werkt de school uiteraard met groepsplannen en weekplannen.

Het programma is ontwikkeld vanuit de vijf V's:

- Verbinden: iedere leerling zit in zijn of haar eigen klas. Hier wordt lief en leed gedeeld en krijgen alle leerlingen de basisinstructies;
- Verdiepen: Leerlingen krijgen de kans om dieper op de leerstof in te gaan;
- Verbreden: Leerlingen krijgen de kans zich al breder te oriënteren op het vervolgonderwijs door bijvoorbeeld al met nieuwe vakken kennis te maken;
- Versnellen: een leerling die zich bepaalde lesstof sneller eigen maakt, krijgt daarvoor alle ruimte;
- Verlengen: een leerling die wat langer over de leerstof moet doen krijgt daarvoor extra tijd.

Een dag op De Overstap

De reguliere leerkracht van groep 7 heeft vandaag bezoek van de docent die volgend jaar twee dagen in groep 8 gaat lesgeven. Hij geeft nu les in het VMBO op het HPC, maar heeft de Pabo afgerond en is nu alvast aanwezig om kennis te maken. Wat hem opvalt is dat leerlingen na instructie gelijk zelfstandig aan het werk gaan. Dit is op het VMBO wel anders. Hij vindt dat leerlingen in het vo over het algemeen slecht kunnen plannen: "*Dat komt ook omdat we hen dat in het voortgezet onderwijs afleren: we kauwen alles voor en zetten huiswerk in Magister, zodat ze precies weten wat ze moeten doen*". De Overstap moet ervoor zorgen dat hier een doorgaande lijn in komt. De toekomstige leerkracht van groep gaat volgend jaar cursus Kunstkapsskolan doen ter voorbereiding op groep 9 het jaar daarna.

Deze ochtend staat er in groep 7 een taalles op het programma. Op digibord staat een klok die aftelt (nog 10 minuten). Leerlingen moeten in groepjes van 4 een brief schrijven als afronding van een lesblok. Iedereen schrijft een zin, waarna je briefje doorgeeft. Aan het einde leest iedereen de brief voor. Als er nog tijd over is gaan de leerlingen verder met hun weektaak. Elke week is er een takenlijst. Hierin staan verplichte taken, extra taken (met een * aangegeven) en persoonlijke taken. Niet iedereen heeft de persoonlijke taken ingevuld. Sommige leerlingen hebben Spaans leren ingevuld, maar anderen ook 'werken aan hun concentratie'. De betreffende leerling blijkt dit al weken als persoonlijke taak te hebben, maar nog zonder het gewenste resultaat.

Elkaar beter leren kennen
De betrokkenen bij De Overstap zijn trots op wat ze in een jaar bereikt hebben, maar zien ook ruimte voor verbetering. Zo zijn ze trots op het feit dat de leerlingen zich eigenaar voelen van hun eigen leerproces. Aan de andere kant is de kwaliteit van de gestelde doelen door de leerlingen nog voor verbetering vatbaar. Een belangrijke opbrengst van De Overstap is nu al dat beide initiatieven elkaar beter hebben leren kennen: zowel op directie- als leerkrachtniveau is de uitwisseling van ervaringen sterk verbeterd. Daarbij helpt het dat personen een brugfunctie vervullen, doordat ze op beide initiatieven werkzaam zijn.

4.7 Onderwijsroute 10-14 - Zwolle

Visie en doelen
De leraren en schoolleider zien Onderwijsroute 10-14 als een vernieuwend onderwijsconcept dat past bij deze tijd voor leerlingen van 10 tot 14. Het streven is goed onderwijs voor deze doelgroep, niet perse het ontwikkelen van een 'concept 10-14'. En goed onderwijs voor deze doelgroep is onder andere het uitstellen van de keuze voor het vo. "*Vanaf 11-jarige leeftijd krijg je gewoon je advies en daar zit je dan je hele schoolcarrière aanvast. We weten nu vanuit breinonderzoek dat je op die leeftijd nog niet kan weten welke potentie leerlingen hebben, maar we rekenen ze er wel op af. Je krijgt dan alsnog je advies en onderwijsrendementen worden zo wel bepaald"* (schoolleiding). Alle leerlingen van 10-14 zijn welkom op de school, al richt Onderwijsroute 10-14 zich wel iets meer op de 'middencategorie'; kinderen bij wie het uiteindelijke uitstroomniveau nog niet helemaal duidelijk is.

Het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen en een doorlopend toetssysteem is belangrijk binnen Onderwijsroute 10-14 met maatwerk voor iedere leerling. *"De onderwijsraad roept al vanaf 2010 dat er maatwerk moet zijn. Hoe bestaat het dan dat er anno 2019 kinderen nog steeds door diezelfde hoepel moeten springen?"* (schoolleiding). Binnen Onderwijsroute 10-14 staat de pedagogiek voorop, daarin laat Onderwijsroute 10-14 zich inspireren door onder andere Gert Biesta en Luc Steven. *"Want op het moment dat je je goed in je vel voelt en gezien voelt, dan ga je presteren. Op het moment dat je de prestaties van kinderen verbindt met hun aspiraties, verbeter je hun prestaties"* (schoolleider).

Een dag op Onderwijsroute 10-14
De leerlingen starten in hun stamgroep, dit zijn heterogene groepen. In het lokaal zijn veel open ruimtes en kinderen mogen zelf een plek uitkiezen waar zij prettig werken. Aan het einde van de dag sluiten de leerlingen de dag weer af in hun stamgroep. Gedurende de dag volgen leerlingen workshops op hun eigen niveau. Er wordt dan gekeken naar instructiebehoefte, niet naar leerjaren. Het lesprogramma op Onderwijsroute 10-14 kan helemaal aangepast worden aan de leerling, de school is daar erg flexibel in. De leerlingen zijn ook gewend dat iedereen wat anders doet.

Het personaliseren van het onderwijsaanbod gaat bijvoorbeeld door middel van adaptieve lessoftware. Hiervoor kan vooral op niveau worden gedifferentieerd. Maar de personalisatie gaat verder, het gaat ook over de manier waarop leerlingen leren. Bijvoorbeeld door de manier van instructie of verwerking hier op aan te passen. Om het onderwijs zo te personaliseren, is het nodig dat de leraren de leerlingen goed kennen. Door de kleinschaligheid van de school en de nauwe banden tussen de leraren en de leerlingen, lukt dat goed. Door deze nauwe band, durven leerlingen ook aan te geven dat ze hulp nodig hebben. *"En ze zien ook dat er daadwerkelijk wat meegedaan wordt als ze dat aangeven"* (leraar).

Samenwerking met Hogeschool Windesheim
Onderwijsroute 10-14 werkt samen met de Hogeschool Windesheim op twee vlakken: voor het aanbieden van computational thinking en samenwerking met de lerarenopleiding. Leerlingen op Onderwijsroute 10-14 krijgen een dagdeel per week computational thinking aangeboden, om ICT in het onderwijs breder aan te doen dan alleen digitale geletterdheid. Het aanbieden van dit vak gebeurt in samenwerking met een lector en de hbo ICT-opleiding van Hogeschool Windesheim. De studenten van deze opleiding volgen een minor educatie. Vanuit deze minor ondersteunen de studenten en de lector Onderwijsroute 10-14 bij het aanbieden van computational thinking.

De tweede vorm van samenwerking met Hogeschool Windesheim is met de opleiding Teachers College. Studenten binnen deze opleiding lopen de eerste 1,5 jaar stage in zowel het po als vo. Daarna maken zij de keuze voor een po lesbevoegdheid, vo lesbevoegdheid of beiden. Deze studenten lopen stage bij Onderwijsroute 10-14. Onderwijsroute 10-14 ziet deze samenwerking tegelijkertijd ook als een kweekvijver voor het aanstellen van leraren in de toekomst.

Coaching op Onderwijsroute 10-14
Aan het einde van de dag komt het coachingsgroepje van zes leerlingen en een leraar in een tafelgroepje bij elkaar. Voorafgaande aan de bijeenkomst heeft de leraar bij de leerlingen gepeild of het goed is dat de onderzoeker meekijkt, het is immers belangrijk dat de leerlingen zich veilig voelen tijdens de coaching.

De leerlingen zorgen voor thee en de coaching start met een vraag uit de ‘kletspot’. Eén leerling haalt een vraag uit de pot: ‘zou je liever een arm missen of een been?’. De leerlingen denken hier even over na en daarna mag iedereen antwoord geven op de vraag. De één mist liever een arm, want anders kun je niet meer rennen. De ander mist juist liever een been, want ‘je kan met een prothese heel hard rennen, net als sommige atleten’.

Na de opening vraagt de lerares naar de leerdoelen van de leerlingen. Iedere leerling vertelt zijn of haar persoonlijke leerdoel. De lerares stelt vragen als ‘Hoe gaat het met het behalen van je doel?’ en ‘Hoe heb je daar dan aan gewerkt?’. Voorbeelden van doelen zijn:
- 2,5 uur per week rekenen;
- Een planning maken en deze ook uitvoeren;
- Meer lezen, zowel thuis als op school;
- Eerst goed luisteren om daarna goed antwoord te geven;
- Iets meer met Mens en Natuur doen, omdat de leerling daar later mee wil werken.

Vervolgens mogen de leerlingen een nieuw doel formuleren of het huidige doel nog even behouden als dat nog niet behaald is. De leerlingen vertellen over een nieuw doel. De lerares vraagt door. ‘Hoe ga je dat bereiken?’, ‘Wat heb je daarbij nodig en van wie?’ en ‘Wat denken jullie dat [naam leerling] hierbij zou kunnen helpen?’.

5 Beschrijving per thema

In de kennismakingsgesprekken noemden de initiatieven verscheidene onderdelen van het onderwijsconcept. Aanvankelijk hebben wij deze geclusterd in 12 thema's:

1. Vakkenintegratie
2. Werken aan thema's, projecten en contextrijke opdrachten
3. Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen
4. Gepersonaliseerd leren
5. Wisselende samenstelling groepen
6. Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt dit periodiek
7. Mentor- of coachgesprekken
8. (Digitaal) portfolio
9. Docenten po en vo geven in gemengde samenstelling les
10. Niveaugroepen voor taal en rekenen
11. Sociale vaardigheden en leervoorwaarden
12. Algemene persoonsvorming

Uit de interviews in het voorjaar van 2018 werd duidelijk dat er veel onderlinge samenhang was tussen de twaalf thema's. Daarom hebben we een aantal thema's samengevoegd en gereduceerd tot de volgende vijf thema's:

1. Geleidelijke overgang po-vo
2. Vakoverstijgend werken
3. Gepersonaliseerd leren
4. Persoonlijke begeleiding
5. Persoonsvorming en sociale competenties

Per thema beschrijven we hoe de initiatieven hier in de praktijk vorm aan geven. Deze beschrijvingen zijn gebaseerd op de interviews met de initiatieven, ouders en leerlingen. Aan het einde van ieder thema beschrijven we de succesfactoren en de knelpunten die de respondenten met betrekking tot het desbetreffende thema ervaren.

5.1 Geleidelijke overgang po-vo

Bij vijf van de zes initiatieven zijn wisselende groepssamenstellingen en het lesgeven in gemengde samenstelling een doel van het onderwijsconcept. Bij de Overstap is dit nog niet zo, omdat zij in het eerste jaar alleen leerlingen hadden uit groep 7.

We zien vier verschillende varianten met betrekking tot wisselende groepssamenstellingen tussen po en vo:

Variant 1. Geen uitwisseling tussen leerlingen uit verschillende leerjaren in de groepssamenstelling (één initiatief).
Variant 2. Uitwisseling in de groepssamenstelling tussen leerlingen uit groep 7 en 8 (één initiatief).
Variant 3. Uitwisseling in de groepssamenstelling tussen leerlingen uit het po en vo, maar dit is niet structureel (twee initiatieven).
Variant 4. Structurele uitwisseling tussen leerlingen uit het po en vo in de groepssamenstelling (twee initiatieven).

Variant 1. Er is geen uitwisseling tussen leerlingen uit verschillende leerjaren in de groepssamenstelling.
Deze variant zien we bij de Overstap (Zetten). De Overstap heeft nog geen leerlingen uit groep 8, klas 1 of klas 2. Daarom is er geen sprake van uitwisseling.

Variant 2. Er is uitwisseling in de groepssamenstelling tussen leerlingen uit groep 7 en 8.
Dit komt voor bij de LeerOnderneming (Ridderkerk). Er zitten, ten tijde van het onderzoek in mei 2018, nog geen leerlingen uit het vo op de LeerOnderneming. Er zijn wel wisselende groepssamenstellingen tussen groep 7 en 8. De LeerOnderneming houdt de leerlingen van hetzelfde leerjaar bij elkaar. Bij de vakken begrijpend lezen en koken zitten leerlingen uit groep 7 en 8 wel door elkaar. Ook bij rekenen is er nog weleens een wisselende samenstelling.

Variant 3. Er is uitwisseling in de groepssamenstelling tussen leerlingen uit het po en vo, maar dit is niet structureel.
De derde variant zien we terug op het Tiener College (Gorinchem) en bij de Tienerschool (Groningen).

- Op de Tienerschool wordt er bij de taal- en rekenlessen gewerkt naar niveau. Deelname aan projecten is ook leeftijd doorbrekend; iedere dinsdagmiddag is er projectonderwijs waarbij leerlingen zelf kiezen waar zij aan willen deelnemen.
- Op het Tiener College is er een klas met leerlingen uit groep 7-8 en een klas met leerlingen uit klas 1-2. Waar nodig volgen de leerlingen soms lessen in een andere groep. Dit kan ook met leerlingen van het Junior College[5]. Ook bij de maandelijkse excursies (bijvoorbeeld naar het Anne Frank Huis of het Nederlandse Waterliniemuseum) zijn de leerlingen gemengd.

Variant 4. Er is structurele uitwisseling tussen leerlingen uit het po en vo in de groepssamenstelling.
Bij Spring High (Amsterdam) en Onderwijsroute 10-14 (Zwolle) is er sprake van groepssamenstellingen waarbij leerlingen uit het po en vo structureel gemengd zijn.

- Op Onderwijsroute 10-14 zijn er stamgroepen gevormd. In een stamgroep zitten de leerlingen uit het po en vo door elkaar. Wel hebben de po- en vo-leerlingen verschillende vakgebieden en daarom ook verschillende instructie. Er zijn leerlingen uit het po die aansluiten bij het vo en andersom. Deze uitwisseling zien de leraren steeds meer, vooral vanuit het po naar het vo. Leerlingen volgen de instructie die past bij het niveau van de leerling.
- Ook Spring High heeft de indeling in een leerstofjaarklassensysteem afgeschaft. Leerlingen worden ingedeeld naar niveau of interesse. Hierdoor kunnen leerlingen van groep 7 samen met brugklassers Engels volgen, dit is dan afhankelijk van het niveau dat het kind heeft. Ook bij niet-lesgebonden activiteiten, zoals het runnen van de kantine, zitten de leerlingen in gemengde samenstelling door elkaar. Daarbij is het de bedoeling dat de oudere leerlingen de jongere helpen.

De leerlingen noemen ook voordelen van wisselende groepssamenstellingen. *"Zo kom je ook andere leerlingen tegen"* (leerling Tienerschool).

[5] Het Junior College vormt samen met het Tiener College een doorlopende leerlijn van 2 tot 14 jaar. Het Junior College zit in hetzelfde schoolgebouw als het Tiener College.Voor de leerlingen van 2-4 jaar is dit het Peuter College. Zie ook: https://www.juniorcollege-gorinchem.nl/

Ook ouders zien voordelen, bijvoorbeeld bij gemengde groepssamenstellingen met leerlingen van het Tiener College en het Junior College tijdens de sportdag. *"Ik stond bij hockey als begeleiding en ik dacht 'hoe kan dit nou goed gaan verlopen in groepjes van kleuters tm derde klassers…'. Maar het loopt gewoon. De leerlingen houden rekening met elkaar. De oudere leerlingen maken teamindelingen en lossen de problemen in zo'n groepje op. Ik had nooit verwacht dat dat zou kunnen"* (ouder Tiener College).

5.1.1 Leraren geven in gemengde samenstelling les

Als leerlingen lessen volgen op een ander niveau of in een gemengde groepssamenstelling zitten, krijgen po-leerlingen weleens les van een leraar met een vo-bevoegdheid en vo-leerlingen van een basisschoolleerkracht. Bij drie van de zes initiatieven komt het voor dat leraren lesgeven aan een gemengde samenstelling van leerlingen in de les.

Binnen deze drie initiatieven werken leraren uit het po en vo nu met elkaar samen. Dat heeft als bijkomend voordeel dat de leraren kunnen leren van elkaars expertise. Het Tiener College, Onderwijsroute 10-14, de Overstap zetten gastdocenten in voor een aantal vakken van het vo of gaan dit volgend jaar doen. Op de LeerOnderneming maken ze gebruik van domeindocenten uit het vo. Tegelijkertijd is het lesgeven in gemengde samenstelling ook een knelpunt in verband met bevoegdheden volgens het Tiener College en Spring High, (zie 6.2 'Knelpunten wet- en regelgeving').

5.1.2 Succesfactoren en knelpunten

De initiatieven ervaren meerdere succesfactoren in de samenwerking tussen het po en vo:

- Er is meer uitwisseling tussen leraren uit het po en vo. De toegenomen uitwisseling tussen het po en vo komt volgens de initiatieven ook de onderwijskwaliteit ten goede. Zo worden thema's ontwikkeld door leraren uit het po en vo (Leeronderneming, Tiener College, Spring High en Onderwijsroute 10-14). Op de Overstap dat de lessen Engels nu gegeven worden door een docent uit het vo waardoor de kwaliteit van de lessen toe is genomen.
- De samenwerking biedt mogelijkheden om te differentiëren naar niveau, ook voor po-leerlingen om op vo-niveau te werken en andersom.

De ervaren knelpunten binnen dit thema hangen samen met wet- en regelgeving, (zie 6.2 'Knelpunten wet- en regelgeving').

5.2 Vakoverstijgend en thematisch werken

Bij alle zes initiatieven is leren in samenhang een doel van het onderwijsconcept. Initiatieven richten dit op verschillende manieren in**.** Alle initiatieven werken met varianten van vakkenintegratie. Op hoofdlijnen kunnen we vier vormen van vakkenintegratie onderscheiden.

1. In de eerste variant (één initiatief) zijn de vakken volledig geïntegreerd in domeinen.
2. De tweede variant (drie initiatieven) kunnen we zien als een tussenvariant, waarin de zaakvakken geïntegreerd zijn aan de hand van een aantal zelf ontwikkelde thema's/kernconcepten, maar waarbij taal en rekenen als aparte vakken aangeboden worden. Bij zowel de eerste als de tweede variant zijn de concepten gebaseerd op de leerlijnen van SLO.
3. Bij de derde variant (één initiatief) zijn de zaakvakken geïntegreerd worden door middel van een bestaande lesmethode. Taal en rekenen worden als aparte vakken aangeboden.

4. Tot slot is er een vierde variant (één initiatief) waar het onderwijs over het algemeen niet vakoverstijgend wordt aangeboden. Hier wordt wel projectonderwijs geboden en worden er af en toe verbanden tussen de vakken gelegd.

Variant één. Volledige integratie (werken in domeinen)
Op de LeerOnderneming wordt gewerkt met zes zelf ontwikkelde domeinen, waarin verschillende vakgebieden geïntegreerd zijn. Er zijn doorlopende programmalijnen voor de domeinen: *Math, Science, Creation, Culture, Communication* en *Care & Choice*. Binnen deze domeinen werken leerlingen aan verschillende vakgebieden, ook taal en rekenen zijn geïntegreerd in de domeinen.
Voor elk domein zijn modules ontwikkeld, waarin kern- en leerdoelen van het leerjaar verwerkt zijn. Deze modules bestaan uit leeractiviteiten (niet uit lessen), waarbij leren door doen centraal staat. In een jaar wordt per domein aan zes modules van circa zes weken gewerkt. In elke module wordt aan verschillende bouwstenen (vaardigheden) gewerkt. Een module werkt toe naar een eindproduct – bijvoorbeeld een presentatie, film of spel. Aanvullend op de modules worden de methoden Muiswerk, Nieuwsbegrip XL en Groove me ingezet.

Variant twee. Integratie van de zaakvakken, taal en rekenen apart aangeboden
Drie initiatieven werken aan de hand van een aantal thema's of kernconcepten geïntegreerd aan de zaakvakken. Taal en rekenen worden in deze varianten apart aangeboden. De invulling van de thema's of kernconcepten verschillen per school.

- Onderwijsroute 10-14: het onderwijs van Onderwijsroute 10-14 wordt vormgegeven aan de hand van acht thema's. Deze thema's zijn gebaseerd op de kernconcepten van KPC. De leerjaardoelen van SLO zijn verdeeld over de thema's. De talen en wiskunde worden niet in deze thema's verwerkt, maar worden als vak aangeboden. De lessen voor deze vakken worden zodanig aangepast, dat ze bij het thema passen. In een jaar wordt gewerkt met vier thema's, het opeenvolgende jaar worden de vier andere thema's aangeboden.
- Spring High: Spring High werkt met een basiscurriculum en kennisdomeinen. Het basiscurriculum bestaat uit vakken waarin aan alle leerdoelen voor taalvaardigheid, rekenvaardigheid, digitale geletterdheid en burgerschap wordt gewerkt. Daarnaast wordt gewerkt in kennisdomeinen: *mens & maatschappij, mens, natuur & technology; sport, lifestyle & bewegen;* en *taal & cultuur*. Het schooljaar is ingedeeld in drie periodes van twaalf weken. Elke periode heeft een eigen thema, waarbinnen leerlingen werken aan projecten en contextrijke opdrachten. Elke periode leidt tot een eindproduct, waarin leerlingen van verschillende vakken/domeinen laten zien wat ze in deze periode geleerd hebben.
- Tiener College: op het Tiener College wordt gewerkt met zes kernconcepten (*leven, wereldburger, ontdekkingen, communicatie, kracht en duurzaamheid*), waarin de zaakvakken worden geïntegreerd. De SLO- leerjaardoelen zijn verwerkt in de kernconcepten. Taal en rekenen wordt apart aangeboden, hiervoor wordt gewerkt met Snappet, en methodes voor Engels, Frans, Duits, wiskunde en natuurkunde. Daarnaast wordt gewerkt met de zogenaamde leerlabs, waarin 'leren door doen' centraal staat.

Deze drie initiatieven werken samen met SLO aan herdefiniëring van de leerdoelen met als doel een doorgaande leerlijn po-vo en leerdoelen die naar 'leerlingentaal' zijn geformuleerd.

Variant drie. Integratie van zaakvakken door gebruik bestaande methode
De Overstap werkt voor de leerlingen met basisschoolleeftijd met 'Blink'. Dit is een lesmethode waarin de zaakvakken geïntegreerd aangeboden worden. Taal en rekenen worden apart aangeboden.

> *"Wij merken dat leerlingen zaakvakken weer leuk vinden. De werkwijze van Blink sluit aan bij alledaagse situaties. Hierdoor praten leerlingen thuis over wat er op school in de les aan bod is gekomen en nemen ze spullen mee van huis naar school, die met het onderwerp te maken hebben."* (leerkrachten De Overstap)

Variant vier. Projectonderwijs.
Op de Tienerschool werken leerlingen binnen een taal- en rekenwerkplaats, waarin leerlingen op niveau gegroepeerd zijn. In de taal- en rekenwerkplaats worden ook koppelingen gelegd met andere vakken (bijvoorbeeld begrijpend lezen en burgerschapsvorming, door met actuele kranten te werken). Daarnaast wordt elke week één middag met projectonderwijs gewerkt, waarbij leerlingen vijf weken lang aan een onderwerp werken. Leerlingen kunnen kiezen aan welk project ze willen deelnemen. Er zijn diverse projecten, o.a. op het gebied van sport en kunst en cultuur.

> Leerlingen zien voordelen van het vakoverstijgend werken in thema's. *"Het werken met thema's is fijn, dan weet je al een beetje waar alles de komende weken over gaat"* (leerling Onderwijsroute).
>
> Ook ouders zien zijn positief over deze manier van werken. *"De manier van lesgeven is veel moderner en sluit veel beter aan bij huidige maatschappij"* (ouder Leeronderneming). Ook merken ouders dat de leerlingen dit leuk vinden.

5.2.1 Succesfactoren en knelpunten
De initiatieven ervaren meerdere succesfactoren in het vakoverstijgend werken:
- Het verhoogt de motivatie van leerlingen (Tiener College, Spring High, Overstap, Onderwijsroute 10-14). Zo merken de leraren op de Overstap dat leerlingen de zaakvakken weer leuk vinden. Leerlingen praten er thuis over en nemen spullen mee naar school.
- Doordat een verbinding wordt gelegd tussen leerdoelen, worden opdrachten en leerdoelen in een context geplaatst waardoor het voor leerlingen veel duidelijker is waarom ze iets moeten doen. Leerlingen kunnen steeds beter verbanden leggen tussen verschillende vakken (Tiener College) en dat maakt het leren voor leerlingen betekenisvol (Tiener College, Onderwijsroute 10-14, Spring High).

> *"In het reguliere onderwijs leer je bijvoorbeeld in jaar 1 bij aardrijkskunde over steden. En dan in jaar 2 leer je bij geschiedenis hoe steden zich ontwikkeld hebben. Nu gaan we die thema's met elkaar verbinden in een kernconcept"* (leraar Onderwijsroute 10-14).
>
> Soms worden thema's nog dichterbij de leerling gebracht. Zo hebben leerlingen voor het thema Mens en Natuur allemaal een boom in hun omgeving uitgezocht waarvan zij uit moesten zoeken wat de functie van de boom is en hoe dat werkt etc. *"Omdat de leerlingen er heel dichtbij staan, maakt het heel betekenisvol voor ze. En dat maakt de leerlingen ook écht enthousiast"* (leraar Onderwijsroute).

Een ervaren knelpunt is dat het ontwikkelen van het curriculum in de opstartfase veel tijd kost (Spring High, Tiener College).

5.3 Gepersonaliseerd leren

Op vijf van de zes initiatieven behoort het thema ‘gepersonaliseerd leren’ tot een van de doelen van het onderwijsconcept. Alleen de Tienerschool heeft dit niet als doel geformuleerd en geeft hier ook geen invulling aan. Spring High is nog zoekende naar hoe gepersonaliseerd leren in het onderwijsconcept gepast moet worden, maar formuleert dit wel als doel van het concept.

Over het algemeen zijn er drie varianten van het invullen van gepersonaliseerd leren te onderscheiden.
Variant 1. Bieden van maatwerk waarbij leerlingen zelf invulling mogen geven aan de vorm en het onderwerp van onder andere de opdrachten die ze maken (vijf initiatieven).
Variant 2. Gebruiken van digitale onderwijsplatformen en tools tijdens de lessen (drie initiatieven).
Variant 3. Volgen van lessen op verschillende niveaus te volgen (vijf initiatieven).

De initiatieven passen allemaal, op de Tienerschool na, één of meerdere varianten in het onderwijsconcept toe.

Variant 1. Eigen invulling geven aan opdrachten
De initiatieven proberen de leerlingen zelf invulling te laten geven aan wat ze nodig denken te hebben en hoe ze de opdrachten willen invullen.

- Het Tiener College streeft ernaar de lessen en opdrachten zoveel mogelijk te laten aansluiten bij de interesses van de leerlingen, door leraren vaak onderling en met leerlingen in gesprek te laten gaan over wat de leerling wil en nodig denkt te hebben. Samen met de leraar bepaalt een leerling op deze manier op welk niveau en in welke vorm de leerling een opdracht zal maken, of een les zal volgen.
- Op Onderwijsroute 10-14 bespreken de leerling en leraar samen wat de knelpunten van de leerling zijn, en proberen ze de instructie en verwerking van opdrachten en lesstof hierop aan te passen.
- Spring High wil het onderwijsconcept zo inrichten dat leerlingen de ruimte krijgen om activiteiten te vinden die aansluiten bij de interesses en leerdoelen van de leerling. Ze zijn echter nog zoekende in het vinden van de balans tussen eigen keuzes en de persoonsvorming en ontwikkeling van de leerling.
- Op de Overstap maken ze iedere week een weektaak op maat voor de leerlingen, met eigen doelen per vak en persoonlijke doelen voor de leerling.
- Ook op de LeerOnderneming mogen leerlingen zelf invulling geven aan de opdrachten die doen, op het gebied van onderwerp bijvoorbeeld.

> *“We werken nu met weektaken. Dat vind ik leuk. Vorig jaar deden we dat niet. Toen moest je het lesprogramma van de juf volgen. Nu mag jezelf bepalen wanneer je wat doet. Als je weektaak donderdag al af hebt, dan mag je vrijdag iets leuks of aan je eigen taken werken.”*
> (leerling De Overstap)

Variant 2. Digitale tools en platformen
Bij vier van de vijf initiatieven die gepersonaliseerd leren als doel van het onderwijsconcept hebben geformuleerd, wordt gebruik gemaakt van digitale tools en platforms.

- Het Tiener College maakt gebruik van Muiswerk, wanneer leerlingen daar behoefte aan hebben. Tevens wordt Snappet gebruikt tijdens de lessen spelling en rekenen. Het voordeel hiervan is dat het de leraren goed inzicht biedt op het niveau en de voortgang van de leerlingen.

- Onderwijsroute 10-14 maakt gebruik van SmartRekenen en Muiswerk.
- De LeerOnderneming heeft meerdere methoden waarmee zij werken aan verschillende vakken: Muiswerk, Nieuwsbegrip XL, Groove Me en Studyflow.
- De Overstap maakt gebruik van Muiswerk en Blink, en wordt door de leerlingen gewerkt op Chrome Books.

Variant 3. Lessen op verschillende niveaus
De laatste manier waarop initiatieven invulling geven aan het gepersonaliseerd leren, is door leerlingen de mogelijkheid te bieden om op verschillende niveaus lessen te volgen. Door het gebruik van tools als Snappet werken leerlingen op hun eigen niveau, binnen dezelfde klas. Daarnaast bieden de initiatieven de mogelijkheid om verschillende vakken op verschillende niveaus te volgen. Zo kan een leerling uit de brugklas van het vwo bepaalde lessen nog steeds volgen met groep 7-8, of kan een basisschoolleerling juist alvast vakken meedoen met de brugklas.

> *"Mijn zoon houdt van Engels, die is nu al met drie vwo Engels bezig. Ik vind het goed dat hij niet tegengehouden wordt en ruimte krijgt om zich hierin verder te ontwikkelen"* (ouder Spring High).
>
> *"De meeste vakken volg ik op vwo-niveau. Maar taal vind ik lastig, daarvoor doe ik dan weleens met groep 7-8 mee"* (leerling klas 1-2 Tiener College).
>
> *"De individuele leerling staat veel meer centraal. Zij krijgen veel meer ruimte om zelf invulling te geven aan opdrachten. Een voorbeeld van "creation": een leerling is idolaat van plakband, dan laat ik hem onderzoeken wat de verschillende mogelijkheden van plakband zijn"* (leerkracht Leeronderneming)

5.3.1 Succesfactoren en knelpunten
Doordat de initiatieven willen dat de leerlingen hun eigen leerproces vormen en volgen, krijgen leerlingen de mogelijkheid om andere, nieuwe dingen te leren of sneller door de leerstof heen te gaan. Een leerling steekt meer tijd in de vakken waar hij of zij minder sterk in is, en wanneer een leerling meer mogelijkheden heeft, kunnen nieuwe dingen geprobeerd worden. Zo leert een leerling op het Tiener College in de tijd die ze over heeft weleens over astronomie.

Om gepersonaliseerd leren aan te bieden, is differentiatie nodig. Veel initiatieven maken daarom gebruik van adaptieve software, zoals Muiswerk. Dit werkt ondersteunend bij gepersonaliseerd leren.

De initiatieven hebben als knelpunt ondervonden dat leerlingen niet ineens gewend zijn aan het concept van gepersonaliseerd onderwijs. Leerlingen moeten zelfstandig leren werken. Een aantal initiatieven geeft aan dat zij aan het begin hebben onderschat hoeveel aansturing de leerlingen nodig hebben.

> *"Wij kunnen wel roepen 'dat is je eigen verantwoordelijkheid', maar je moet ze daar echt bij helpen. Zoals leren wat goed voor ze is en leren om keuzes te maken"* (leraar Onderwijsroute).

5.4 Algemene persoonsvorming en sociale competenties

Alle 10-14 initiatieven streven naar algemene persoonsvorming als doel van het onderwijs. Daarnaast is de opbouw van sociale competenties een belangrijk doel. Bij algemene persoonsvorming besteden initiatieven voornamelijk aandacht aan zelfstandigheid, betrokkenheid bij het eigen leerproces en zelfvertrouwen. Bij sociale competenties ligt de focus bij de meeste initiatieven op samenwerking en presenteren.

5.4.1 Algemene persoonsvorming

Zelfstandigheid

Alle initiatieven streven naar zelfstandigheid van de leerlingen. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het vormgeven van het eigen leerproces: leerlingen leren om zelfstandig te plannen en zelf verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces. Ouders, leerlingen en leraren van de LeerOnderneming, Onderwijsroute 10-14, Spring High en het Tiener College geven aan dat dit best lastig is als de leerlingen instromen op de 10-14 school. Ze zijn de zelfstandigheid niet gewend vanuit hun eerdere schoolervaringen. Het leren plannen en inschatten hoeveel tijd een taak kost (De LeerOnderneming, Onderwijsroute 10-14, Spring High en het Tiener College), keuzes maken wat betreft het wel of niet volgen van een instructie (Onderwijsroute 10-14) en omgaan met vrijheid (Spring High en Tiener college) worden genoemd als leerpunten. Al zien de initiatieven ook dat de leerlingen hierin vooruitgaan (Tiener College, Onderwijsroute 10-14, de LeerOnderneming). Een keerzijde van de ruimte en zelfstandigheid is dat sommige leerlingen “achterover gaan hangen” (leerkracht De LeerOnderneming). Bij De LeerOnderneming is enige mate van zelfstandigheid daarom een voorwaarde voor plaatsing.

> *“Op een reguliere school leert een leerling afhankelijk te zijn. Van de docent, van het rooster, noem maar op. Hier leert hij zelfstandig te zijn en ontwikkel hij zelfinzicht”* (ouder Tiener College).
>
> Volgens ouders van de Overstap is er meer aandacht voor vaardigheden als presenteren en plannen dan dat er op een ‘reguliere’ basisschool zou zijn.

Op de LeerOnderneming, het Tiener College en Onderwijsroute 10-14 worden vieringen niet georganiseerd door leerkrachten of ouders, maar organiseren leerlingen dit zelfstandig onder begeleiding van de coachende leerkrachten. Leerkrachten (Onderwijsroute 10-14), ouders (De LeerOnderneming) en schoolleiding (Tienerschool) zien de zelfstandigheid van leerlingen ook groeien door reflectie op eigen handelen. Hierdoor ontwikkelen leerlingen meer zelfinzicht en snappen ze waarom ze dingen doen.

Betrokkenheid bij het eigen leerproces

Vanuit het gepersonaliseerd leren ontstaat ook een grotere betrokkenheid bij het eigen leerproces zien leerkrachten van De LeerOnderneming, Onderwijsroute 10-14 en het Tiener College. Hier is duidelijk een verschil te zien met het regulier onderwijs volgens hen, omdat het duidelijk is voor leerlingen wat ze doen, met welk doel ze dat doen en dat ze dit voor zichzelf doen, waardoor een hogere betrokkenheid ontstaat bij het eigen leerproces. Een leerkracht van het Tiener College geeft aan dat leerlingen daardoor al vroeg leren wat hun talenten zijn en waar hun kracht ligt. Een leerling van De LeerOnderneming geeft aan dat het prettig is om zelf te kiezen hoe je de stof verwerkt en wanneer je dit

doet, waardoor het leren leuker is. Ook een ouder van De LeerOnderneming geeft aan dat haar dochter meer ruimte voor eigen inbreng, tempo en niveau ervaart.

Zelfvertrouwen
Leerkrachten van De LeerOnderneming en Onderwijsroute 10-14 zien het zelfvertrouwen van hun leerlingen groeien. Zo beschrijft een leerkracht van Onderwijsroute 10-14 een leerling die aan het begin van het jaar het liefst helemaal wilde wegkruipen, maar nu uit zichzelf met de vraag komt wat er nodig is om naar de mavo te kunnen. Ook ouders van Onderwijsroute 10-14 en het Tiener College zien een groeiend zelfvertrouwen bij hun kinderen, meer dan dat zij op een reguliere school verwachtten.

Balans persoonsvorming en leeropbrengsten
De leerkrachten, schoolleiding en schoolbestuur van het Tiener College geven aan dat het lastig is om een goede balans te vinden tussen persoonsvorming en leeropbrengsten. De leraren vinden persoonlijke ontwikkeling en vakken als wereldoriëntatie erg belangrijk, "*maar dat wordt niet overal zo gewaardeerd en dat is frustrerend. Wij bereiken op dit vlak zo veel, maar als een leerling iets lager scoort op taal of rekenen, is het dus niet goed".*

5.4.2 Sociale competenties
Samenwerken
Op De Overstap, Onderwijsroute 10-14, Tiener College en Tienerschool wordt veel aandacht besteed aan samenwerken. Leerlingen en ouders van Onderwijsroute 10-14 noemen dat leerlingen veel van elkaar leren, omdat ze vanaf het eerste moment moesten samenwerken in kleine groepjes. Hierdoor leren leerlingen rekening houden met elkaars verschillen. Voor de LeerOnderneming is de behoefte/de vaardigheid om samen te werken een voorwaarde voor plaatsing.

Presenteren
Op de Overstap, de LeerOnderneming en het Tiener College wordt presenteren ook genoemd als een belangrijke sociale competentie. Op de LeerOnderneming presenteren leerlingen iedere zes weken aan hun ouders wat zij gedaan hebben. Ouders geven aan dat ze het fantastisch vinden om te zien dat hun kind zich op zijn/haar gemak voelt tijdens zo'n presentatiemiddag. Ook een ouder van het Tiener College vertelt dat het leuk is om te zien hoe de presentatievaardigheid van haar zoon is ontwikkeld op school: *"Hij pakt het publiek helemaal in, zelfs met zijn presentatie over mieren".*

5.4.3 Succesfactoren en knelpunten
De initiatieven zien in dat het niet reëel is om te verwachten dat de leerlingen direct gewend zijn aan de werkwijze op de initiatieven. Leerlingen moeten begeleid worden in het ontwikkelen van zelfstandigheid en eigenaarschap bij het leren. Dit lukt, de LeerOnderneming, het Tiener College en Onderwijsroute 10-14 noemen dat de leerlingen zelfstandiger zijn in vergelijking met leerlingen van 'reguliere' po- en vo-initiatieven. Ouders zijn tevreden over de initiatieven en dat er aandacht wordt besteed aan deze vaardigheden.

Een gastdocent wiskunde op Onderwijsroute10-14 merkt een verschil in zelfstandigheid tussen de leerling op Onderwijsroute10-14 en de leerlingen op een 'reguliere' vo-school: *"De leerlingen leren meer uit zichzelf. In je brugklas moet je ze écht aan het werk zetten. Hier weten de leerlingen wat ze moeten doen en gaan dat dan ook doen".*

"Leerlingen leren voor zichzelf. Niet voor een cijfer, maar om een doel te behalen" (leraar Spring High).

In het begin ontliep een leerling op Onderwijsroute10-14 het reken- en spellingsonderwijs. Vanwege de achterblijvende prestaties kregen ouders al snel een uitnodiging voor een gesprek. De toon daarvan was niet verwijtend, maar vragend: 'Waarom kom je niet rekenen, wat heb je nodig om wel te komen?' Moeder waardeert het dat de leerlingen vrijheid hebben in de keuze van vakken waaraan ze werken, maar dat ze wel goed in de gaten worden gehouden.

Een risico blijft wel dat door de vrijheid die de leerlingen krijgen, er het risico is dat zij 'achterover gaan hangen'. Leerlingen hebben niet altijd de intrinsieke motivatie om tijd te besteden aan de vakken waar ze niet goed in zijn, of ze vermijden deze vakken (on)bewust. Het is dan belangrijk dat de initiatieven de leerlingen goed kunnen volgen en eventuele knelpunten tijdig signaleren. Ook bestaat het risico om leerlingen die vooruit werken uit het oog te verliezen.

Leerlingen van Spring High en het Tiener College noemen dat er bij hen in de groep wel een aantal leerlingen zijn die de vrijheden op de school niet altijd goed aan kunnen.
We zien dat als de initiatieven onvoldoende sturing geven aan de leerdoelen die leerlingen stellen, er een risico is dat hier niets mee gebeurt. Zo geeft een leerling op de Overstap aan dat hij wil werken aan zijn concentratie, maar dat dit leerdoel al een aantal maanden genoteerd staat en hij hier nog niet veel mee heeft gedaan. Dezelfde geluiden horen we ook van leerlingen en ouders van het Tiener College, het leerplan lijkt niet echt te leven. Leerlingen werken vooral vanuit de mondeling en schriftelijk gegeven feedback bij deelopdrachten. De school zou graag zien dat de leerlingen meer vanuit het grote plaatje van het leerplan werken. Voor volgend jaar is dit ook één van de doelen waar het Tiener College aan wil werken.

5.5 Persoonlijke begeleiding

Op alle zes de initiatieven is persoonlijke begeleiding een van de doelen in het onderwijsconcept. Hoewel het ene initiatief meer aandacht besteedt aan het begeleiden van de leerlingen dan het andere, wordt op alle initiatieven tijd vrij gemaakt hiervoor. Binnen de onderwijsconcepten van de initiatieven is er grofweg sprake van twee varianten van persoonlijke begeleiding. De eerste variant is het opstellen van een persoonlijk leerplan met persoonlijke doelen. De tweede variant is het houden van gesprekken tussen mentor/begeleider en leerling (soms naar aanleiding van het persoonlijk leerplan). Alle initiatieven passen beide varianten toe.

5.5.1 Het opstellen van een persoonlijk leerplan

De leerlingen stellen een eigen leerplan op, waarbij ze doelen formuleren die ze willen behalen. Alle zes de initiatieven passen een vorm van een persoonlijk leerplan toe.

- Op de Tienerschool stellen leerlingen een leerplan op, waarin met name gefocust wordt op de zogeheten 'soft skills'. Hierbij gaat bijvoorbeeld het om omgaan met regels, hulp vragen, reflectie op het eigen handelen en omgang met leeftijdsgenoten. In de projecten die op school gehouden worden kunnen leerlingen aan deze soft skills werken.
- Op het Tiener College stellen de leerlingen ook een persoonlijk leerplan op, met daarin persoonlijke leerdoelen. Deze doelen kunnen didactisch zijn, maar ook sociaal-emotioneel. Het Tiener College stelt het nog wel lastig te vinden om de leerlingen hierin ook daadwerkelijk te begeleiden, waarbij met name tijd een knelpunt blijkt te zijn.
- Op Spring High stellen leerlingen een leerplan op, waarin de focus gelegd wordt op vragen als 'waar sta ik nu?' en 'waar wil ik naartoe?'.
- Op de LeerOnderneming vullen leerlingen na elke module een 'leerplanformulier' in. Hierin reflecteren ze op de leerdoelen die gesteld zijn.
- Op de Overstap stellen de leerlingen drie vormen van persoonlijke leerplannen op. De leerlingen stellen het ik-plan op. Voor het ik-plan kijkt de leerling samen met leraar naar zichzelf. Vragen die daarbij centraal staan zijn: wat wil ik leren, waar ben ik goed in en waar kan ik beter in worden? Daarnaast is er het wij-plan: samen met ouders en leerling kijkt de leraar naar wensen, kansen, aandachtspunten en onderwijsdoelen van het leerjaar en dragen zo gezamenlijk deze verantwoordelijkheid. Dan is er het kind-plan: hierin komen alle resultaten van de toetsen, observaties van de leerkracht maar ook van de leerling. Tenslotte nog groepsplannen en weektaken. Iedere week krijgen de leerlingen een takenlijst met verplichte taken, extra taken en persoonlijke taken. De leerlingen vullen hier eigen taken in, zoals 'Spaans leren' of 'werken aan concentratie'.
- Op Onderwijsroute 10-14 houden leerlingen ook een persoonlijk leerplan bij. Dit leerplan, en de ontwikkeling van de leerling ten aanzien van dit leerplan, wordt vier keer per jaar besproken door de docent, de ouders en de leerlingen.

5.5.2 Gesprekken met mentor of begeleider

De tweede variant die initiatieven toepassen, is het houden van gesprekken tussen de mentor of begeleider en de leerlingen. Ook dit gebeurt bij alle zes de initiatieven.

- Op de Tienerschool hebben leerlingen regelmatig gesprekken met hun mentor, over de doelen die ze zichzelf gesteld hebben, hoe ze die denken te gaan bereiken, en uiteindelijk of ze bereikt zijn.

> *Nieuw is dat de mentorgesprekken gekoppeld worden aan de leerlingbesprekingen. Voorafgaand aan de leerlingbespreking hebben mentoren gesprekken met hun leerlingen. Dat gaat over de doelen die ze zichzelf stellen en wat ze moeten doen om die doelen te bereiken. Na de leerlingbespreking heeft de mentor nog een keer een gesprek met de leerling, om de uitkomsten te bespreken. Door deze systematiek kunnen we garanderen dat de ontwikkeling van alle leerlingen wordt besproken.* (leraren Tienerschool)

- Op het Tiener College heeft elke leerling een leergroepbegeleider. Deze begeleider geeft veel mondelinge feedback aan leerlingen over kennis en vaardigheden. Daarnaast vindt drie maal per jaar een evaluatie met ouders en leerlingen plaats, waarbij de feedback schriftelijk in het leerplan wordt verwerkt. Naast deze feedback, vinden er regelmatig coachings- en begeleidingsmomenten plaats. Tijdens deze momenten wordt o.a. gewerkt aan de sociale vaardigheden van de leerling.
- Op Spring High heeft elke leerling een coach. Eens per week komt de coach samen met alle leerlingen die door hem of haar gecoacht worden. Hierin bespreken ze ontwikkelingen van de

leerlingen en worden hier de vragen die in het leerplan zijn gesteld besproken. Tevens hebben de leerlingen elke dag in het begin en aan het eind een kort gesprekje met een van de leraren op het leerplein.
- Op Onderwijsroute 10-14 vindt wekelijks coaching plaats, waarin leerlingen in groepjes van maximaal vijf leerlingen een gesprek hebben met hun coach. Hierbij bepalen de leerlingen aan welke doelen ze willen werken. Daarnaast vinden er mentorgesprekken plaats, waar zowel didactische als sociaal-emotionele zaken besproken (kunnen) worden.
- Op de LeerOnderneming bespreekt een leerling periodiek zijn ontwikkeling met de coach.
- Op de Overstap hebben ze twee soorten gesprekken om de ontwikkeling van leerlingen te bespreken en leerlingen te begeleiden, namelijk de kind-leerkracht gesprekken en de kind-ouder-leerkracht gesprekken.

5.5.3 Succesfactoren en knelpunten

Succesfactoren

De leerlingen op de initiatieven ervaren de persoonlijke begeleiding als goed en prettig. De leraren hebben veel persoonlijke aandacht voor de leerlingen en nemen de leerlingen serieus.

> *"Er is aandacht voor mij als ik iets moeilijk vind en ik heb weleens gesprekken met de meester over hoe het met mij gaat"* (leerling Tienerschool).

Belangrijk voor de persoonlijke begeleiding van leerlingen is een goede band met de leerling en een prettige sfeer binnen de school. Alle initiatieven noemen dat de sfeer goed is en prettig. Leerlingen zitten goed in hun vel en de banden tussen leerlingen en leraren zijn goed. Ook ouders en leerlingen beamen dit. Deze sfeer is belangrijk voor de persoonlijke begeleiding die leraren aan leerlingen kunnen bieden en de ontwikkeling die leerlingen zo kunnen maken. Zowel ouders als leerlingen zijn geen 'nummertje' op de initiatieven en dat waarderen zij erg.

Knelpunten

Sommige zaken met betrekking tot de persoonlijke begeleiding van leerlingen verdienen nog aandacht. Zo worden er vaardigheden van leerlingen gevraagd die zij wellicht nog onvoldoende beheersen, zoals zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Ouders herkennen deze signalen ook (Tiener College, Spring High, Leeronderneming) en denken dat leerlingen soms wat meer begeleiding nodig hebben. De ouders op Spring High hebben het idee dat als een leerling niet zelf aan de bel trekt, het risico bestaat dat hij over het hoofd wordt gezien. Ouders zien wel dat de school hier grote vooruitgang in heeft geboekt.

We horen van meerdere initiatieven dat het zoeken is hoeveel zelfstandigheid de leerlingen aankunnen en dat zij zich hier steeds verder in ontwikkelen. De initiatieven zijn continue bezig met bijstellen en verbeteren van het onderwijsconcept, zo ook de persoonlijke begeleiding van leerlingen.

"Het is een wereld van verschil met het begin van het jaar. We wilden de leerlingen eigenaar maken van het leerproces, maar daar moet je de leerlingen wel les in geven. En dat leer ik nu steeds beter. We weten beter hoe we dat soort dingen aan moeten sturen en op moeten anticiperen voor de nieuwe leerlingen volgend jaar" (leraar Onderwijsroute).

De leraren van de LeerOnderneming hebben het gehad over vrijlaten van leerlingen versus meer structuur aan bieden. "*Voor sommige werkt vrijheid heel goed, voor anderen niet, die overzien het niet, kiezen dan vooral voor de opdrachten waar ze goed zijn, en vragen geen hulp. We zijn dat dus wat meer aan het inkaderen".*

Inzichtelijkheid voor ouders

De ouders op Onderwijsroute 10-14 geven aan dat zij aan het begin wat minder zicht hadden op de ontwikkeling van hun kind, maar dat de school daar inmiddels in is gegroeid. Deze twijfels zijn er nog steeds bij ouders van het Tiener College en Spring High. Zij noemen dat ze het soms moeilijk vinden om te vertrouwen op de (didactische) voortgang van hun kind. Hoewel ouders respecteren dat het onderwijsconcept hier in mindere mate op gericht is en ook niet altijd cijfers geeft, zouden zij het toch fijn vinden beter overzicht te hebben van waar hun kind staat qua onderwijsniveau en prestaties, om eventuele achterstanden ook makkelijker te signaleren.

"Als ouder durf ik niet goed aan te geven hoe ver hij nou is. Zit hij nu op het niveau van vwo einde klas 1? Ik twijfel daar nog wel aan. Normaal krijg je cijfers. Dat zegt natuurlijk ook niet alles, maar dat geeft wel wat inzicht" (ouder Tiener College).

Tegelijkertijd geven deze ouders ook aan dat zij juist de aandacht voor de brede persoonsvorming van hun kind zo belangrijk vinden en waarderen dat hier binnen de initiatieven veel aandacht voor is. Maar graag zouden zij iets meer houvast willen. Spring High werkt momenteel aan het ontwikkelen van een digitaal leerlingvolgsysteem waarin zowel wordt weergegeven wat leerlingen vakinhoudelijk beheersen en nog moeten leren, als dat het ingaat op andere vaardigheden en de ontwikkeling daarvan.

6 Algemene succesfactoren en knelpunten

Naast de succesfactoren en knelpunten per thema, zijn er ook enkele algemene opmerkingen hierover gemaakt. We vatten eerst de succesfactoren per thema saven en gaan in op enkele unieke opbrengsten volgens de initiatieven (6.1). Vervolgens bespreken we knelpunten per thema en algemene knelpunten met betrekking tot wet- en regelgeving (6.2).

6.1 Succesfactoren en unieke opbrengsten van 10-14 onderwijs

Succesfactoren per thema
We geven een puntsgewijze opsomming, ontleend aan het vorige hoofdstuk.
Geleidelijke overgang po-vo – Er is meer uitwisseling tussen leraren po en vo, dit komt volgens de leraren de onderwijskwaliteit ten goede en biedt mogelijkheden om te differentiëren naar niveau.
Vakoverstijgend en thematisch werken – Dit verhoogt de motivatie van leerlingen. De verbinding tussen leerdoelen bij verschillende vakken maakt het onderwijs betekenisvoller voor leerlingen.
Gepersonaliseerd leren – Leerlingen kunnen hun eigen doelen stellen en in hun eigen tempo leren. Differentiatie is een impuls voor het werken met adaptieve software.
Algemene persoonsvorming en sociale competenties – Goede begeleiding in het ontwikkelen van zelfstandigheid en eigenaarschap is een succesfactor.
Persoonlijke begeleiding – De leraren hebben veel persoonlijke aandacht voor de leerlingen en nemen hen serieus. Belangrijk voor de persoonlijke begeleiding van leerlingen is een goede band met de leerling en een prettige sfeer binnen de school.

Algemene succesfactoren
Een belangrijke succesfactor is een goede samenwerking tussen de betrokken po- en vo-besturen. Nog makkelijker is het als er één bestuur is, waaronder zowel po- als vo-initiatieven werken. Dit geldt voor verschillende niveaus: het ontwikkelen van een visie en een onderwijsconcept, tot en met allerlei praktische zaken op rechtspositioneel en financieel vlak.

De initiatieven noemen een aantal aspecten van 10-14 onderwijs wat niet mogelijk is in een situatie waarin po en vo gescheiden zijn. De initiatieven zijn allen erg enthousiast over de mogelijkheden die 10-14 onderwijs biedt.

- **Uitstel van de keuze voor het vo.** Door 10-14 onderwijs hoeven de leerlingen niet meer allemaal op hetzelfde moment in het kalenderjaar (of ze daar aan toe zijn of niet) een selectiemoment te ondergaan, dat bepalend is voor het vervolg van hun schoolloopbaan.
- **Doorlopende leerlijnen po en vo.** De 10-14 initiatieven werken veelal aan het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen tussen po en vo. Spring High, Tiener College en Onderwijsroute 10-14 werken hier aan in samenwerking met SLO. De leerlingen werken veelal op hun eigen niveau, met eigen leerdoelen. 10-14 Onderwijs biedt ruimte om leerlingen een uitwisselbaar aanbod te bieden, bijvoorbeeld door in groep 7 al Frans te volgen of nog wat extra rekenen op basisschoolniveau te volgen in klas 1.
- **Uitwisseling tussen po en vo.** Op de 10-14 initiatieven werken zowel po-leraren als vo-leraren. De leraren merken dat ze door de onderlinge samenwerking van elkaar kunnen leren. Zo leren de vo-docenten van de po-leerkrachten werkwijzen om te differentiëren in hun onderwijs. De po-

leerkrachten leren op hun beurt van de inhoudelijke verdieping die de vo-docenten aan kunnen brengen.

Een aantal 10-14 initiatieven geven aan dat zij werken aan een vernieuwend onderwijsconcept. Dit is deels ook mogelijk op andere po- of vo-initiatieven, maar het gebeurt weinig. Ook maakt 10-14 onderwijs het wel makkelijker omdat de leerlingen langer onder één dak zitten. De meeste initiatieven zijn als nieuwe initiatief gestart. In het ontwikkelen van een nieuw type onderwijs, hebben zij gelijk gekeken naar een vernieuwend onderwijsconcept dat volgens hen goed past bij de doelgroep.

6.2 Knelpunten

Knelpunten per thema
We geven een puntsgewijze opsomming, ontleend aan het vorige hoofdstuk.
Geleidelijke overgang po-vo – De ervaren knelpunten binnen dit thema hangen samen met wet- en regelgeving, zie hieronder.
Vakoverstijgend en thematisch werken – Het ontwikkelen van het curriculum kost in de opstartfase veel tijd.
Gepersonaliseerd leren – Leerlingen zijn niet ineens gewend aan gepersonaliseerd onderwijs. Zelfstandig werken is iets dat ze moeten leren. Het kost tijd om leerlingen zelfstandig te leren werken, dat is in de beginfase door enkele initiatieven onderschat.
Algemene persoonsvorming en sociale competenties – Een risico is dat leerlingen niet altijd gemotiveerd zijn om te werken aan de vakken waarvoor dat het hardst nodig is. Het volgen, signaleren en begeleiden van leerlingen is een aandachtspunt.
Persoonlijke begeleiding – De ouders van enkele initiatieven geven aan dat zij wat meer zicht zouden willen hebben op de ontwikkeling van hun kind.

Knelpunten wet- en regelgeving
De zes initiatieven ervaren meerdere knelpunten in de wet- en regelgeving. In dit hoofdstuk lichten we de belangrijkste knelpunten toe.

Volgens één van de schoolbestuurders is 10-14 goed te realiseren, ook zonder aanvullende financiële budgetten. *“Geld is geen probleem, maar ruimte binnen regelgeving wel. We hebben meer ruimte nodig! Regel dat!”* (bestuurder de Overstap).

De meest ervaren knelpunten in de wet- en regelgeving zijn:

- **Verschillende CAO’s.** De CAO’s voor het po en vo verschillen. Dat heeft onder andere gevolgen voor de salariëring van de leraren. Zo krijgen de leraren een verschillende waardering voor dezelfde werkzaamheden.
- **Bevoegdheden van leraren.** De meeste leraren bij de 10-14 initiatieven hebben geen dubbele bevoegdheid. Bij een aantal initiatieven krijgen po- en vo-leerlingen in gemengde samenstelling les (zie ‘Hoofdstuk #’). In de praktijk zorgt dat ervoor dat er soms een dubbele bezetting van leraren nodig is. Bijvoorbeeld dat een docent Geschiedenis alleen in een po klas een gastles mag verzorgen waarbij de po leerkracht aanwezig moet zijn.
  De initiatieven waarbij nog geen gemengde samenstelling is van leerlingen uit het po en het vo hebben (nog) geen problemen met de bevoegdheden van leraren. Zij willen gaan werken met vakspecialisten van vo-initiatieven. De Overstap anticipeert hier alvast op; een van de leraren volgt

momenteel een opleiding om haar vo-lesbevoegdheid te behalen. De LeerOnderneming ziet hier in de toekomst ook wel problemen, leraren met een dubbele bevoegdheid zijn immers moeilijk om te vinden.

- **Gescheiden geldstromen.** Geldstromen vanuit het po en vanuit het vo zijn gescheiden en de bestedingsruimte voor het po en vo verschilt. Ook subsidies zijn vaak voor po of voor vo, bijvoorbeeld voor kunst en cultuur. Hiervoor moeten er vaak twee aanvragen ingediend worden.
- **Eindtoets en schooladvies.** Binnen 10-14 onderwijs komt de eindtoets op een onlogisch moment. Het is nu geen eindtoets, maar een tussentoets. Voor de LeerOnderneming was de eindtoets dit jaar wel een eerste meetmoment als check of ze op de goede weg waren. Verder voegt de eindtoets voor de initiatieven niet veel toe. *"Als de eindtoets niet meer zou worden afgenomen, is dat voor de school en voor de leerlingen geen gemis"* (Tienerschool). Het gezette moment van deze toets is tegenstrijdig met die visie van 10-14, namelijk een doorgaande ontwikkeling passend bij het tempo van de leerling. Het Tiener College, Onderwijsroute 10-14 en de LeerOnderneming noemen dat zij op dat moment nog geen eindtoets willen afnemen en/of definitief advies willen geven, omdat zij de leerling in die vier jaar willen laten groeien. Omdat de eindtoets wettelijk verplicht is, gaan een aantal initiatieven toch tijd en energie steken in de voorbereiding op de eindtoets (Tienerschool en Leeronderneming). *"We merkten dat leerlingen moeite hadden met de vraagstelling. Dat stelt ons wel voor een dilemma, gaan we dan toch weer over op teaching-to-the-test? Daar willen we van wegblijven, maar we willen ook dat de leerlingen zich prettig voelen bij het maken van toetsen"* (Leeronderneming).
- **Toezicht.** Het handhaven van twee onderzoekskaders voor de initiatieven is niet handig. Ook geven de initiatieven aan dat zij tijd nodig hebben om het onderwijsconcept goed te ontwikkelen. Zij hopen dat de onderwijsinspectie met hen meedenkt en hen hier ook de tijd voor geeft. Over het algemeen zien de initiatieven dat de onderwijsinspectie zich open opstelt tegenover de initiatieven en vooral met hen mee probeert te denken.
- **BRIN-nummer**. De initiatieven hebben geen eigen BRIN-nummer. Zij vallen deels onder een po-school en deels onder een vo-school. Daarom is er geen aparte MR voor de initiatieven en is er geen goede afspiegeling van onderwijsresultaten per BRIN-nummer. Ook zijn de initiatieven gebonden aan de eindtoets of het leerlingvolgsysteem dat de po- en vo-initiatieven waar de initiatieven onder vallen hanteren. Daarnaast zorgt het er voor dat bepaalde subsidies wegvallen, bijvoorbeeld subsidies voor kleine initiatieven.

7 Toekomstplannen

De 10-14 initiatieven zijn volop in ontwikkeling en streven continue naar het verbeteren van het onderwijsconcept, zo noemen de initiatieven en ook de meeste ouders. Zeker ook de initiatieven die dit schooljaar zijn gestart, hebben ook tijd en energie moeten steken in het wennen aan het nieuwe onderwijsconcept en hier hun weg in te zoeken. Over het algemeen is dit goed en naar tevredenheid verlopen, maar er zij hebben ook lessen geleerd voor volgend jaar. Deze beschrijven we in paragraaf 7.1.

Daarnaast gaan de leerlingen van de initiatieven in de toekomst ook overstappen naar andere vo-initiatieven. In paragraaf 7.2 beschrijven we hoe de initiatieven, ouders en leerlingen tegen deze overstap aankijken.

7.1 Doelen voor het komende jaar

Tijdens de interviews in het voorjaar 2018 hebben we de initiatieven ook gevraagd naar hun plannen voor het komende jaar. Deze toekomstplannen zijn te bundelen in de volgende thema's:

1. **Groei in de breedte.** Het behalen van een hoger leerlingenaantal om meer massa te creëren (vijf initiatieven).
2. **Andere doelgroep.** Het onderwijsconcept 10-14 verder uitbreiden, bijvoorbeeld naar of 10-18. Of door een andere doelgroep leerlingen toe te laten (drie initiatieven).
3. **Verbeteringen aan het huidige onderwijsconcept.** Het huidige onderwijsconcept wordt verder door ontwikkeld en verbeterd (vijf initiatieven).
4. **Vernieuwing van het onderwijsconcept.** Er worden nieuwe onderdelen aan het huidige concept toevoegt (drie initiatieven).

7.1.1 Groei in de breedte

Meer bekendheid geven aan het initiatief om meer leerlingen aan te trekken is voor drie van de zes initiatieven iets waar zij in de toekomst aan willen werken. Reden hiervoor zijn dat er meer massa nodig is om goed te kunnen differentiëren (de Overstap), om een regio functie te gaan vervullen (de LeerOnderneming) of om meer bekendheid aan het initiatief te willen geven (Tiener College).

> *"Er zijn nu 20 leerlingen van de Dr. Lammerts van Buerenschool/de Overstap die straks van school komen. Dat is wel erg weinig wanneer je naar niveaus wilt differentiëren. Daarom zijn we aan het kijken of we dit concept van 10-14 onderwijs kunnen verbreden naar twee basisinitiatieven in Zetten. Er is sprake van krimp. Dan kun je elkaar de tent uit vechten of gaan samenwerken. We gaan dat laatste doen. Het voordeel is ook dat 10-14 onderwijs geen keurslijf is: iedereen kan dit op zijn eigen manier invullen. We streven naar een instroom straks van 40 leerlingen: 20 van de LVB en 20 van de overige initiatieven"* (schoolleiding de Overstap).

Bij Onderwijsroute 10-14 zijn er al veel nieuwe aanmeldingen voor volgend jaar, zij gaan daarom starten met een tweede unit. Hiervoor zijn er ook nieuwe leraren aangenomen. De huidige leraren gaan op beide units werken, het is voor hen een belangrijke taak om de nieuwe leraren goed wegwijs te maken in het onderwijsconcept van Onderwijsroute 10-14.

Voor volgend jaar zijn er op Onderwijsroute 10-14 80 tot 85 nieuwe aanmeldingen van leerlingen voor in groep 7, 8 of klas 1. Meer leerlingen kunnen er niet bij, er is momenteel een wachtlijst. Onderwijsroute10-14 krijgt er een tweede gebouw bij om de leerlingen te huisvesten. De nieuwe leerlingen gaan allemaal naar het nieuwe gebouw en de leerlingen die er nu al zijn blijven bij elkaar in het huidige gebouw. Op deze manier wil Onderwijsroute 10-14 de sfeer, veiligheid en kleinschaligheid borgen. De leraren daarentegen gaan wel op beide units werken. Zo kunnen deze leraren de cultuur die is ontstaan ook verder verspreiden bij de nieuwe

7.1.2 Andere doelgroep

De initiatieven die nu nog geen leerlingen tot 14 jaar hebben, zijn bezig met deze ontwikkeling ook richting het vo. Drie initiatieven willen volgend jaar de doelgroep verder aanpassen dan de huidige groep leerlingen die zij bedienen. Twee initiatieven (Spring High en Onderwijsroute 10-14) gaan volgend jaar nadenken hoe zij de leerlingen ook na klas 2 onderwijs kunnen blijven bieden. Op Spring High start in het schooljaar 2018-2019 een klein groepje leerlingen met vmbo leerjaar 3. Spring High wil het bovenbouwprogramma verder uitbreiden naar een programma waarin zowel vmbo, havo als vwo niveau in verwerkt zijn. Het team wilde in eerste instantie werken in niveaustromen, maar nu denken ze erover leerlingen wel bij elkaar te zetten en alleen instructie en lesmateriaal op niveau te geven, maar waarbij leerlingen wel naast en met elkaar werken.

Het Tiener College heeft afgelopen jaar al geëxperimenteerd met het bieden van onderwijs in leerjaar 3. De ervaringen van de ouders en school waren in eerste instantie goed. Zij zagen wel dat er nog verbetering mogelijk was, vooral in de praktische afstemming. Omdat het Tiener College zich volgend jaar ook moet richten op een verhuizing, heeft het initiatief besloten om in schooljaar 2018-2019 deze mogelijkheid niet meer aan te bieden.

Op de Tienerschool gaat de doelgroep van de leerlingen ook veranderen, maar niet betreft de leeftijd. Volgend jaar worden ook leerlingen met een ontwikkelingsperspectief (opp) vanuit het regulier basisonderwijs toegelaten op de Tienerschool.

7.1.3 Verbeteringen in het huidige onderwijsconcept

Alle initiatieven noemen tijdens de schoolbezoeken dat zij continue bezig zijn met het verbeteren van het onderwijsconcept. Vier initiatieven hebben expliciet aangeven dat zij volgend schooljaar het huidige onderwijsconcept verder uit willen werken (Tienerschool, Spring High, Tiener College en Onderwijsroute 10-14):

- Zo wil de Tienerschool meer maatwerk gaan leveren.
- Spring High wil komend schooljaar de vaste instructiemomenten aan het begin van de dag meer loslaten en meer werken op leerpleinen (hiervoor gaat een verbouwing plaats vinden). Het initiatief wil bij de groepsindeling van de leerlingen dan ook meer rekening houden met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Ook gaan zij zich verder verdiepen in formatieve evaluatie en de coaching aanpassen door meer peercoaching te introduceren. Op Spring High wordt thematisch lesgegeven. Het laatste thema afgelopen schooljaar was erg goed verlopen. Deze manier van werken willen ze volgend jaar bij de opzet van de andere thema's voortzetten.
- Ook Onderwijsroute 10-14 werkt thematisch. Volgend jaar willen zij de thema's verder aanpassen. De leerdoelen van de thema's worden niet aangepast, maar wel de manier waarop leerlingen de doelen mogen behalen. Vooral het allereerste thema gaat hierin bijgesteld worden. *"Aan het begin begonnen leraren toch veelal met klassikale instructie en daarna bijvoorbeeld vragen maken over een tekst. Nu is dat heel anders, het is veel meer gepersonaliseerd. Maar aan het begin zat daar toch*

nog de angst om de doelen niet te halen" (schoolleiding Onderwijsroute 10-14). Daarnaast willen de leraren van Onderwijsroute 10-14 graag het gepersonaliseerd leren steeds verder uitwerken.
- Op het Tiener College willen ze het komende schooljaar het persoonlijk leerplan en portfolio van leerlingen verder ontwikkelen. Formatieve evaluatie speelt daarin een belangrijke rol. Daarnaast willen zij het komende schooljaar meer aandacht besteden aan de balans tussen de persoonlijke ontwikkeling van de leerling en de onderwijsopbrengsten.

7.1.4 Vernieuwing van het onderwijsconcept

Naast verbeteringen aan het huidige onderwijsconcept, zijn er ook drie initiatieven die aspecten aan het huidige onderwijsconcept toe willen voegen het komende schooljaar:
- De Overstap wil in 2019-2020 starten met Kunskapsskolan om goed te kunnen differentiëren in het vo. *"We hebben om ons heen gekeken en zijn geïnspireerd door de Kunskapsskolan aanpak. We denken dat dit een oplossing kan bieden om leerlingen straks in verschillende niveaus te laten werken*" (schoolleiding). In 2018-2019 gaat een groep leraren scholing volgen om met Kunskapsskolan te gaan werken.
- De LeerOnderneming gaat werken met Simulise, een digitaal portfolio. In de afgelopen periode is hard gewerkt aan het uitwerken van competentiediagrammen. De competentiediagrammen zijn in te delen in leervaardigheden en gedragsvaardigheden en corresponderen met de bouwstenen (zie Schoolportret de LeerOnderneming). Voor deze competenties zijn drie niveaus aangebracht.
- Op Onderwijsroute 10-14 werkt men aan de ontwikkeling van een nieuw toetssysteem wat aansluit bij de doelgroep 10 tot 14. Ook willen zij volgend jaar meer met ontwerpend en onderzoekend leren (OOL) gaan werken.
-

7.2 Overgang naar het VO

Op het Tiener College stromen leerlingen al door naar het vo. De komende jaren gaat dat ook bij de andere initiatieven gebeuren. De initiatieven voor wie dit in de nabije toekomst gaat spelen (dit schooljaar of volgend jaar) zijn bezig met de overgang naar het vo. Ook zijn er leerlingen die tussentijds besluiten om toch over te stappen naar een vo-school. In deze paragraaf beschrijven we hoe de initiatieven omgaan met de overstap naar het vo.

7.2.1 Tussentijdse doorstroom naar het vo

De insteek van de 10-14 initiatieven is dat de leerlingen tot het tweede leerjaar bij hen onderwijs volgen. Toch zijn er ook leerlingen die besluiten om al voor het einde van de periode 10-14 over te stappen naar een vo-school. Een ouder van het Tiener College ziet dat andere ouders in groep 8 toch 'een beetje zenuwachtig' worden. Dit komt deels ook door de druk vanuit de maatschappij, want "*heel Nederland gaat immers na groep 8 naar het vo".* Ook leraren van de LeerOnderneming noemen dat door het eindadvies in groep 8, ouders dan toch weleens om zich heen gaan kijken.

Bij de initiatieven Spring High, Tiener College en Leeronderneming zijn er leerlingen die hebben besloten om eerder over te stappen naar een vo-school, of geeft de school aan zich te kunnen voorstellen dat leerlingen eerder de overstap maken. De redenen hiervoor zijn divers. Een ouder noemt dat haar zoon overstapt omdat hij bang is de aansluiting met het vo te veel te gaan missen als hij na klas 2 overstapt (Tiener College). Andere reden zijn omdat leerlingen vakken of profielen willen volgen die niet mogelijk zijn om bij de initiatieven te volgen, zoals Grieks, Latijn, groen onderwijs of tweetalig onderwijs (Spring

High en Leeronderneming) of omdat de motivatie van ouders en leerlingen is veranderd en zij toch graag naar dezelfde school als vriendjes willen gaan (Leeronderneming).

7.2.2 Doorstroom na 10-14

Vanuit het Tiener College zijn er leerlingen doorgestroomd naar vo-initiatieven nadat zij klas 2 afgerond hebben. Deze overstap verloopt over het algemeen goed, de leerlingen ervaren dit niet als een harde overgang. Bij de eerste leerlingen die overstapten, is er vooral veel persoonlijk contact geweest tussen het Tiener College en de mentoren van de leerlingen op de vo-school. Gezamenlijk hebben zij nagedacht over hoe leerlingen hier het beste in begeleid konden worden. Samen met de leerling zijn er afspraken gemaakt. Een knelpunt waar de school nog weleens tegenaan liep was dat de afspraken werden gemaakt, maar de verspreiding binnen de school niet altijd lukte. *"Op bestuurlijk niveau hebben we elkaar altijd goed kunnen vinden. In de praktijk is dat soms wat weerbarstiger. Je maakt bijvoorbeeld afspraken met de mentor of de decaan, maar dan is er net die ene docent Frans die er minder goed mee om kan gaan" (schoolleiding Tiener College).* Het is de insteek van het Tiener College om leerlingen zo toe te rusten, dat zij ook goed kunnen functioneren in moeilijkere omstandigheden, bijvoorbeeld op initiatieven waar de ontwikkeling nog niet zo ver is. *"Die basis willen we de leerlingen meegeven. Want dat is ook voor het mbo en hbo nodig. Daar komen leerlingen weer in een hele andere setting terecht"* (schoolbestuurder Tiener College). Het Tiener College heeft niet gezien dat leerlingen na de overstap 'onderuit zijn gegaan', maar dat ze met een goede, stevige basis van leervaardigheid en autonome motivatie de overstap hebben gemaakt. Zij houden ook gesprekken met leerlingen die de overstap naar een vo-school hebben gemaakt.

Een aantal leerlingen op het Tiener College zien wel een beetje op tegen de overstap naar het vo. *"Ze zeggen dat ze de overstap makkelijker maken, maar ik denk dat het moeilijker wordt. De leerlingen die na de basisschool overstappen worden gelijk ingewerkt. Als ik daar kom moet ik gelijk heel hard mee stampen, wij krijgen daar geen opbouw in".*

Op Spring High worden leerlingen ook al voorbereidt op uitstroom naar een andere vo-school. De leerlingen die op basis/kader niveau zitten, kunnen geen examen bij Spring High doen vanwege het praktijkgedeelte van deze opleiding. Deze leerlingen moeten dus op een gegeven moment doorstromen naar een andere school. Hier worden de leerlingen zorgvuldig op voorbereid, zo leren ze weer uit boeken werken, een planner te volgen en toetsen te maken. Het is jammer dat leerlingen weer naar traditioneel onderwijs moeten, nadat ze net behoorlijk wat tijd (vaak zeker 4 maanden) hebben moeten wennen aan het onderwijs op Springhigh. De schoolleiding hoopt wel dat ze de vaardigheden en houding vasthouden op hun vervolgopleiding.

Op de andere initiatieven gaat deze doorstroom de komende jaren ook plaats vinden. Tegelijkertijd zijn een aantal initiatieven ook bezig om te kijken of ze de leerlingen ook in het derde leerjaar onderwijs kunnen blijven bieden. Onderwijsroute 10-14 geeft aan dat dit wel wat onzekerheid geeft, zowel voor de leerlingen en ouders maar ook voor de leraren. De leraren zijn benieuwd hoe het dan met de leerlingen gaat die toch de overstap naar een vo-school gaan maken. Het kan goed lopen, maar het kan wellicht ook lastig zijn voor de leerlingen.

Uiteindelijk moet G. toch naar een vo-school. Tenminste, dat is nu de verwachting. Moeder denkt dat dat een stap terug is voor haar dochter. Het liefst zou ze zien dat ze Onderwijsroute 10-14 zich zou doorontwikkelen voor de leeftijdsgroep 10-18.

8 Voorlopige conclusies

Na één jaar monitoronderzoek is het nog vroeg om conclusies te trekken. We kunnen iets zeggen over de implementatie van het 10-14 onderwijs, maar nog niet over de effecten. In dit laatste hoofdstuk gaan we in op de onderzoeksvragen 1, 2 en 6:

1. Wat wordt beoogd met 10-14 onderwijs en hoe is de interventie ingericht om de beoogde doelen te behalen?
2. Hoe verloopt de uitvoering van 10-14 onderwijs (organisatorisch, financieel, huisvesting, belemmerende factoren, stimulerende factoren, verbeterpunten en de omgang met veranderingen)? Wat is de tevredenheid van schoolleiders, leraren, leerlingen en ouders over 10-14 onderwijs?
6. In welke mate beknellen de huidige (wettelijke) kaders het 10-14 onderwijs?

Op de onderzoeksvragen over bereik van de gestelde doelen en de effecten van 10- 14 onderwijs (onderzoeksvragen 3, 4 en 5; zie hoofdstuk 1.2.1) kunnen we pas ingaan na het tweede monitorjaar. Bespreken achtereenvolgens de conclusies met betrekking tot de onderzoeksvragen 1, 2 en 6 (8,1 t/m 8.3). Vervolgens gaan we nog kort in op de toekomstplannen van de 10-14 initiatieven (8.4).

8.1 Doelen van 10-14 onderwijs

Uit de profielen van de zes initiatieven komen twee hoofddoelen van 10-14 onderwijs naar voren:
a) optimaliseren van de schoolloopbaan en b) onderwijskundige vernieuwingen.
Beide typen doelstellingen worden nagestreefd door alle zes de initiatieven. Wat betreft de invulling van de doelen zien we ook veel overeenkomsten. Alle initiatieven streven naar het optimaliseren van de schoolloopbaan, door de schoolkeuze uit te stellen en te streven naar succesvolle doorstroom dat bij de leerling past.
Ook wat betreft de onderwijskundige vernieuwingen zijn er veel overeenkomsten. Alle initiatieven streven naar leren in samenhang, meer eigenaarschap en betrokkenheid bij het leerproces en naar algemene persoonsvorming (Bildung). Verschillen zijn er ook: aandacht voor sociale competenties is voor twee initiatieven een belangrijk doel.

8.2 Uitvoering van 10-14 onderwijs, tevredenheid van betrokkenen

Bij de inrichting van het 10-14 onderwijs wordt gewerkt aan de volgende thema's: geleidelijke overgang po-vo, vakoverstijgend werken, gepersonaliseerd leren, persoonlijke begeleiding, persoonsvorming en sociale competenties.

Geleidelijke overgang po-vo
We zien verschillende varianten, van (nog) geen uitwisseling tussen po en vo, tot structurele uitwisseling. Waar sprake is van uitwisseling, krijgen po-leerlingen soms les van vo-leraren en vice versa. Bij drie initiatieven geven leraren les aan een gemengde samenstelling van leerlingen. Volgens de initiatieven komt deze uitwisseling de onderwijskwaliteit ten goede. Het biedt meer mogelijkheden te differentiëren naar niveau.

Vakoverstijgend werken
Bij vier initiatieven zijn de zaakvakken geïntegreerd aan de hand van thema's/kernconcepten of door middel van een bestaande lesmethode. Bij één initiatief zijn de schoolvakken volledig geïntegreerd in domeinen, bij het zesde initiatief wordt het onderwijs over het algemeen niet vakoverstijgend aangeboden.
Volgens de initiatieven verhoogt integratie van vakken de motivatie van leerlingen en lukt het hun beter verbanden te leggen tussen verschillende vakken. Een knelpunt is dat de integratie van vakken tijd kost. Op sommige initiatieven wordt een heel nieuw curriculum ontwikkeld.

Gepersonaliseerd leren
De initiatieven werken op verschillende manieren aan gepersonaliseerd leren: ze bieden maatwerk, waarbij leerlingen zelf invulling geven aan opdrachten, gebruik van digitale onderwijsplatformen, volgen van lessen op verschillen niveaus.
Leerlingen krijgen de mogelijkheid om in hun eigen tempo te leren en om andere, nieuwe dingen te leren. De ervaringen met adaptieve software zijn positief. Wel merken initiatieven dat leerlingen tijd nodig hebben om te wennen aan gepersonaliseerd onderwijs. Zelfstandig werken moeten ze eerst leren, dat vraagt om aansturing door de leraar.

Algemene persoonsvorming en sociale competenties
Alle 10-14 initiatieven streven naar algemene persoonsvorming als doel van het onderwijs. Daarnaast is de opbouw van sociale competenties een belangrijk doel. Bij algemene persoonsvorming besteden initiatieven voornamelijk aandacht aan zelfstandigheid, betrokkenheid bij het eigen leerproces en zelfvertrouwen. Bij sociale competenties ligt de focus bij de meeste initiatieven op samenwerking en presenteren.
Ook hier blijkt dat leerlingen moeten wennen aan het werken aan deze doelstellingen. Begeleiding hierbij is onontbeerlijk. Leerlingen hebben namelijk soms de neiging om onderwerpen te vermijden waar ze minder goed in zijn. Het volgen van leerlingen en het signaleren van knelpunten vraagt aandacht. Over het algemeen zijn de initiatieven tevreden over de vorderingen op dit vlak. Dat geldt ook voor de leerlingen zelf en hun ouders.

Persoonlijke begeleiding
Bij alle zes de initiatieven wordt tijd vrij gemaakt voor persoonlijke begeleiding van de leerlingen. We zien hierbij twee varianten: 1) het opstellen van een persoonlijk leerplan met persoonlijke doelen, 2) houden van gesprekken tussen mentor/begeleider en leerling (soms naar aanleiding van het persoonlijk leerplan). Alle initiatieven passen beide varianten toe.
Leerlingen ervaren de persoonlijke begeleiding als goed en prettig. Belangrijk daarbij is een goede band tussen leraar en leerling. Ook ouders zijn hier positief over, al vinden sommigen dat hun kinderen baat hebben bij nog meer begeleiding. Sommige ouders hebben ook behoefte aan meer inzicht in de ontwikkeling van hun kind.
De initiatieven zoeken naar een juiste balans tussen het bieden van zelfstandigheid en het sturen en begeleiden van de leerlingen.

8.3 Wet- en regelgeving

Volgens één van de schoolbestuurders is 10-14 goed te realiseren, ook zonder aanvullende financiële budgetten. *"Geld is geen probleem, maar ruimte binnen regelgeving wel. We hebben meer ruimte nodig! Regel dat*
Algemene knelpunten zien de initiatieven vooral op het terrein van wet- en regelgeving. De meest ervaren knelpunten zijn:

- Verschillende CAO's voor po en vo – Dit heeft als gevolg dat leraren binnen 10-14 onderwijs een verschillende waardering krijgen voor dezelfde werkzaamheden.
- Bevoegdheden van leraren voor één schooltype – Doordat de meeste leraren geen bevoegdheid voor po en vo hebben, is vaak dubbele bezetting nodig.
- Gescheiden geldstromen voor po en vo – Hierdoor moeten er voor twee aanvragen worden ingediend voor een subsidie.
- Verplichting van Eindtoets en schooladvies – Binnen 10-14 onderwijs is de eindtoets in feite een tussentoets. Het toetsmoment is strijdig met de visie chter 10-14 onderwijs, namelijk een doorgaande ontwikkeling.
- Verschillende onderzoekskaders voor po en vo – Voor 10-14 onderwijs gelden twee onderzoekskaders, voor po en vo. Het is wel de ervaring van de initiatieven dat de Inspectie constructief meedenkt
- Geen eigen BRIN-nummer – De initiatieven vallen deels onder een po-school en deels onder een vo-school. Ze hebben geen eigen BRIN-nummer en ook geen eigen MR. Een ander nadeel is dat ze bepaalde subsidies mislopen, zoals die voor kleine initiatieven.

8.4 Toekomst

Voor het schooljaar 2018/19 hebben de 10-14 initiatieven de volgende plannen:

- Groei in de breedte – De initiatieven willen meer leerlingen aantrekken. Redenen hiervoor betere mogelijkheden om te differentiëren, vervullen van een regiofunctie, meer bekendheid geven aan 10-14 onderwijs.
- Uitbreiden doelgroep – Enkele initiatieven bezinnen zich erop hoe ze leerlingen na leerjaar 2 van het vo het vernieuwde onderwijs kunnen blijven bieden. Eén initiatief wil de doelgroep verbreden, door niet alleen leerlingen vanuit het sbo toe te laten, maar ook vanuit reguliere basisinitiatieven.
- Verbeteringen onderwijsconcept – De beoogde verbeteringen zijn divers: meer maatwerk leveren, loslaten vaste instructiemomenten en volledig werken in leerpleinen, ontwikkelen formatieve evaluatie, introductie van peercoaching, aanpassen thema's bij thematisch werken, ontwikkelen persoonlijk leerplan en portfolio.
- Vernieuwing onderwijsconcept – Drie initiatieven voegen nieuwe elementen toe aan hun onderwijsconcept. Het gaat om: introductie van de Kunskapsskolan-aanpak bij differentiatie, werken met competentiediagrammen, ontwikkeling toetssysteem en werken met ontwerpend en onderzoekend leren (OOL).

Tenslotte wordt de doorstroom naar het voortgezet onderwijs de komende jaren meer en meer een aandachtspunt. Nu al maken enkele leerlingen tussentijds de overstap maken naar het reguliere vo. De redenen hiervoor zijn divers: leerlingen zijn bang de aansluiting met het vo te gaan missen, leerlingen willen vakken volgen zoals klassieke talen, groen onderwijs of tweetalig onderwijs, leerlingen willen toch graag naar dezelfde school gaan als hun vriendjes.

Leerlingen worden op sommige initiatieven al voorbereid op de overstap naar een andere vo-school. De initiatieven zien het wel als nadeel dat leerlingen terug moeten naar een meer traditioneel schoolsysteem. Daarom willen initiatieven ook de mogelijkheden onderzoek om leerlingen ook na de periode 10-14 onderwijs te blijven geven.

Bijlage 1 Methodologische verantwoording

We geven hieronder een beknopte verantwoording van de werkwijze en de instrumenten die we in het onderzoek hebben gehanteerd.

Documentenanalyse
Bij elk van de zes initiatieven is achtergrondinformatie opgevraagd die zicht geeft op het onderwijsconcept. We ontvingen de volgende documenten:

- Schoolplannen
- Schoolgidsen
- Visiedocumenten, beschrijvingen onderwijsconcept
- Jaarplannen en jaarverslagen
- Brochures over 10-14 onderwijs

Kennismakingsbezoeken najaar 2017
Op elk van de initiatieven is een kennismakingsgesprek gehouden, in het najaar van 2017. Bij de meeste initiatieven is een groepsgesprek gehouden. Deelnemers hieraan waren:

- Directie/projectleiders van de deelnemende scholen (6 initiatieven)
- Leerkrachten (2 initiatieven)

De gesprekken hadden een open karakter, er werd gebruik gemaakt van een interviewleidraad, die is opgenomen als bijlage 2 bij deze rapportage.

Op basis van de documentenanalyse en de kennismakingsgesprekken zijn profielen 10-14 onderwijs opgesteld per initiatief. Het format hiervoor is opgenomen als bijlage 3.

Schoolbezoeken voorjaar 2018
In mei en juni 2018 zijn alle zes de initiatieven bezocht. Tijdens alle bezoeken zijn groepsgesprekken gehouden met vertegenwoordigers van:

- Directie/projectleiders en schoolbesturen (aantal gesprekspartners: 2 tot 4)
- Leerkrachten (aantal gesprekspartners: 2 tot 7)
- Leerlingen (aantal gesprekspartners: 4 tot 5)
- Ouders (aantal gesprekspartners: 2 tot 3)

Van twee initiatieven zijn de ouders telefonisch geïnterviewd, in plaats van face-to-face groepsgesprek. De gesprekken hadden een open karakter, er werd gebruik gemaakt van een interviewleidraad, die is opgenomen als bijlage 4.

Bijlage 2 Interviewleidraad najaar 2017

De gespreksleidraad bestaat uit vier onderwerpen: *totstandkoming van de school, doelstellingen, uitvoering en overige ervaringen*.
Tijdens de gesprekken gaan we in op de feitelijke gegevens (hoe is het geregeld?) en vragen we door naar de ervaringen van de school.

Totstandkoming

- *Motivatie:* Wat wil de school bereiken en waarom?
  [Doorvragen: gaat het in de eerste plaats om het uitstellen van de schoolkeuze, om onderwijsvernieuwing of om beide?]
- *Proces:* Hoe is de oprichting van de school verlopen? Wie nam het initiatief? Wie waren er betrokken in dit proces?
- *Schoolorganisatie:* Hoe is de schoolorganisatie ingericht:
  - Bestuurlijk (bijv. samenwerking tussen een po/vo-schoolbestuur, alleen een po óf vo-schoolbestuur etc.)
  - Management
  - Samenstelling lerarenteam

Doelstellingen

- Wat zijn voor u de doelen van 10-14 onderwijs? Kunt u hierbij een relatie leggen met de kwaliteitsstandaarden van de Inspectie:
  - Onderwijsproces (OP1 Aanbod; OP2 Zicht op ontwikkeling; OP3 Didactisch handelen, OP6 Samenwerking; OP8 Toetsing en afsluiting)
  - Onderwijsresultaten (OR1 Resultaten; OR12 Sociale en maatschappelijke competenties; OR3 Vervolgsucces)
  - Schoolklimaat (SK1 Veiligheid; SK2 Pedagogisch klimaat)
- Zijn er nog andere doelen van 10-14 onderwijs?
- Wat ziet u als de *hoofddoelen*?
- Welke doelen hebben de hoogste *prioriteit*?

Uitvoering

- Hoe wordt gewerkt aan het behalen van de gestelde doelen (Onderwijsproces, Onderwijsresultaten, Schoolklimaat)? Wat is er inmiddels veranderd? Aandachtspunten:
  - Overgangen: van basisonderwijs (groep 6) naar 10-14, van 10-14 naar leerjaar 3 vo, van po naar vo? Hoe wordt omgegaan met het 'schooladvies'?
  - Leerstofjaarklassensysteem: alternatieven daarvoor, flexibele groeperingsvormen
  - Curriculum: voor welke vakken, waarborging van de inhoudelijke kennis
  - Inzet van leraren met po- danwel vo-bevoegdheid
  - Evaluatie leerlingvorderingen: leerlingvolgsysteem, Eindtoets Basisonderwijs, andere toetsen, andere manieren van evaluatie
  - Communicatie met ouders
- Welke succesfactoren en knelpunten zijn er?
- Worden de doelen gemonitord? Zo ja, op welke manier?
- Wanneer zijn deze doelen behaald/wanneer is de school en het bestuur tevreden?

Overige ervaringen

- Zijn er nog belangrijke ervaringen die we niet hebben besproken maar u wel wilt delen?
  - Hoe gaat u daar mee om?

Bijlage 3 Format profiel 10-14 onderwijs

Basisgegevens

Schoolnaam	
Plaats	
Gestart in schooljaar	
Welke eindtoets PO*	
Geeft de school einde basisschool (groep 8) adviezen voor vervolgonderwijs? Zo ja, wanneer? En worden deze met ouders/lln. besproken?	ja / nee ..... ja / nee
Hoeveel leerlingen van groep 8 gaan na het schooljaar 2017/18 naar een andere vo-school?	…….
Geeft de school op 14 –jarige leeftijd adviezen vervolgonderwijs? Zo ja, wanneer? En worden deze met ouders/lln. besproken?	ja / nee ..... ja / nee
Leerlingvolgsysteem Cognitief en Sociaal-emotioneel voor leerlingen 10-14 In welke leerjaren worden deze instrumenten gebruikt?	
Tevredenheidsonderzoek ouders – wanneer gepland	
Tevredenheidsonderzoek leerlingen – wanneer gepland	
Tevredenheidsonderzoek docenten – wanneer gepland	

*Centrale Eindtoets, ROUTE 8, IEP, Dia, CESAN, AMN

	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Aantal groepen			
Aantal leerlingen			
Leeftijd leerlingen			

Doelgroep

Wat is de doelgroep van het 10-14 onderwijs?

1. Alle leerlingen
2. Specifieke doelgroep, nl: .....

Hoe wordt geselecteerd als er te veel aanmeldingen zijn?

.....

Doelen

	Ja	Deels	Nee	Toelichting
Uitstellen keuze waardoor tijd voor rijping				
Succesvolle doorstroom naar vervolgonderwijs dat bij leerling past				
Leren in samenhang				
Eigenaarschap en betrokkenheid bij leerproces				
Algemene persoonsvorming (Bildung)				
Sociale competenties				
Anders, namelijk:				
Anders, namelijk:				
Anders, namelijk:				

Inrichting van het onderwijsconcept

	Ja	Deels	Nee	Invulling (bijvoorbeeld welke methodes, vakken, ICT)
Vakkenintegratie				
Werken aan thema's, projecten en contextrijke opdrachten				
Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen				
Gepersonaliseerd leren				
Wisselende samenstelling groepen (heterogeen po-vo)				
Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt dit periodiek				
Mentor- of coachgesprekken				
(Digitaal) portfolio				
Docenten po en vo geven in gemengde samenstelling les				
Anders, namelijk: …….				

Bijlage 4 Interviewleidraden voorjaar 2018

Gespreksleidraad Schoolleiding en schoolbestuur

Algemeen

- Onlangs hebben we u een schoolprofiel voorgelegd. Zijn er nog wijzingen in het schoolprofiel? (*checken: wijzigingen m.b.t. basisgegevens, doelgroep, doelen, competenties, onderwijsconcept*)
- **Voor schoolbestuur.** Wat was de motivatie om te starten met 10-14 onderwijs?
- **Voor schoolbestuur.** Wat zijn de doelen van het bestuur/de besturen voor 10-14 onderwijs?

Thema's

1. Vakkenintegratie (doorvragen naar samenwerking met SLO)
2. Werken aan thema's, projecten en contextrijke opdrachten
3. Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen
4. Gepersonaliseerd leren
5. Wisselende samenstelling groepen (heterogeen po-vo)
6. Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt dit periodiek
7. Mentor- of coachgesprekken
8. (Digitaal) portfolio
9. Docenten po en vo geven in gemengde samenstelling les
10. Niveaugroepen voor taal en rekenen
11. Sociale vaardigheden en leervoorwaarden
12. Algemene persoonsvorming

Proces

- Hoe verloopt de ontwikkeling van de thema's?
- Wat zijn de succesfactoren?
- Wat zijn de knelpunten (extern, bijv. wet- en regelgeving/organisatorisch en intern, b.v. deskundigheid leraren)? Hoe gaan jullie met deze knelpunten om?

Resultaten

- Zijn jullie tevreden over de ontwikkeling tot nu toe?
- Zo niet, wanneer zouden jullie wel tevreden zijn?

Opbrengsten voor leerlingen

- Hoe volg je de ontwikkelingen?
- Hoe monitor je de doelen?
- Wat levert het op voor de leerlingen?

Afsluitend

- Is er sprake van samenwerking met andere 10-14 initiatieven? Zo ja, hoe verloopt deze?
- Wat kan wel binnen 10-14 onderwijs, wat in de oude situatie niet mogelijk was geweest?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *voordelen*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *nadelen/knelpunten*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn jullie plannen voor het komende schooljaar?
- Zijn er nog belangrijke zaken die nog niet zijn besproken, maar u wel wilt delen?

Gespreksleidraad leraren

Algemeen

- Onlangs hebben we u een schoolprofiel voorgelegd. Zijn er nog wijzingen in het schoolprofiel? (*checken: zijn er wijzigingen m.b.t. basisgegevens, doelgroep, doelen, competenties, inrichting onderwijsconcept*)

Thema's

1. Vakkenintegratie
2. Werken aan thema's, projecten en contextrijke opdrachten
3. Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen
4. Gepersonaliseerd leren
5. Wisselende samenstelling groepen (heterogeen po-vo)
6. Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt dit periodiek
7. Mentor- of coachgesprekken
8. (Digitaal) portfolio
9. Docenten po en vo geven in gemengde samenstelling les
10. Niveaugroepen voor taal en rekenen
11. Sociale vaardigheden en leervoorwaarden
12. Algemene persoonsvorming

Proces

- Hoe verloopt de ontwikkeling van de thema's?
- Wat zijn de succesfactoren?
- Wat zijn de knelpunten (*extern*, bijv. wet- en regelgeving/organisatorisch en *intern*, b.v. deskundigheid leraren)?
    - Hoe gaan jullie met deze knelpunten om?

Resultaten

- Zijn jullie tevreden over de ontwikkeling tot nu toe?
- Zo niet, wanneer zouden jullie wel tevreden zijn?

Opbrengsten voor leerlingen

- Hoe volg je de ontwikkelingen?
- Hoe monitor je de doelen?
- Wat levert het op voor de leerlingen?

Afsluitend

- Is er sprake van samenwerking met andere 10-14 initiatieven? Zo ja, hoe verloopt deze samenwerking?
- Wat kan wel binnen 10-14 onderwijs, wat in de oude situatie (po en vo gescheiden) niet mogelijk was geweest?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *voordelen*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *nadelen/knelpunten*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn jullie plannen voor het komende schooljaar?
- Zijn er nog belangrijke zaken die nog niet zijn besproken, maar u wel wilt delen?

Gespreksleidraad Ouders

Algemeen

- Hoe vinden jullie het gaan op deze school?
- Waarom hebben jullie voor deze school gekozen? *Uitstel van selectie? Twee keer schoolwisseling? Onderwijsaanbod?*
- Welke verwachtingen had u van te voren van 10-14 onderwijs? Worden verwachtingen waargemaakt?
- Welke stappen heeft de school gezet afgelopen tijd?
- Wat gaat er goed op deze school?
- Wat gaat er minder goed op deze school?
    - Hoe komt dat?
- *Indien van toepassing:* Zien jullie verschillen met de vorige school waar jullie kinderen op zaten?
    - Zo ja, wat zijn deze verschillen?
- Wat leert uw zoon/dochter op deze school wat hij/zij volgens u op een 'reguliere' school niet of minder zou leren?
- Hoe denkt u over de overstap naar het voorgezet onderwijs?
- Bent u als ouder betrokken bij de school? Op welke manier?
- Waar moet een 10-14 school volgens u aan voldoen?
- Bent u tevreden over de vorderingen tot nu toe van de school?
- Wat mist er nog om te voldoen aan uw idealen voor een 10-14 school?

Thema's (Alleen dikgedrukte nummers behandelen)

1. Vakkenintegratie
2. **Werken aan thema's, projecten en contextrijke opdrachten:** *Weet u met welke projecten/thema's uw kind bezig is?*
3. **Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen:** *In hoeverre vindt u dat uw kind opdrachten krijgt die aansluiten bij zijn/haar interesses of talenten?*
4. Gepersonaliseerd leren
5. **Wisselende samenstelling groepen (heterogeen po-vo):** *Hoe is de samenstelling van de groep van uw kind?*
6. Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt dit periodiek
7. **Mentor- of coachgesprekken:** *Hoe is het contact met de leraar/leraren? Hoe is de persoonlijke begeleiding?*
8. (Digitaal) portfolio
9. Docenten po en vo geven in gemengde samenstelling les
10. Niveaugroepen voor taal en rekenen
11. Sociale vaardigheden en leervoorwaarden
12. Algemene persoonsvorming

Afsluitend

- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *voordelen*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *nadelen/knelpunten*? Kun je een top 3 geven?
- Zijn er nog belangrijke zaken die nog niet zijn besproken, maar u wel wilt delen?

Gespreksleidraad Leerlingen

Algemeen

- Hoe vinden jullie het gaan op school?
- Wat vind je leuk aan deze school?
- Wat vind je minder leuk aan deze school?
    - Hoe komt dat?
- Waarom heb je voor deze school gekozen?
- Weet je wat jouw school anders maakt dan de andere initiatieven?
- Wat leer je op deze school, dat je op je vorige school niet of minder zou leren?
- Ben je tevreden over de school?
- Heb je al een idee naar wat voor school je hierna zou willen?

Thema's (Alleen dikgedrukte nummers behandelen)

1. Vakkenintegratie
2. **Werken aan thema's, projecten en contextrijke opdrachten:** *Welke thema's worden er bij jou op school behandeld?*
3. **Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen:** *Mag je wel eens zelf de opdrachten uitkiezen?*
4. Gepersonaliseerd leren:
5. **Wisselende samenstelling groepen (heterogeen po-vo):** *Hoe ziet jouw klassenindeling eruit?*
6. **Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt dit periodiek:** *Mag je wel eens je eigen leerplan maken?*
7. **Mentor- of coachgesprekken:** *Hoe is het contact met jouw leraar/leraren?*
8. (Digitaal) portfolio
9. Docenten po en vo geven in gemengde samenstelling les
10. **Niveaugroepen voor taal en rekenen:** *Hoe zien de lessen 'taal' en 'rekenen' eruit?*
11. Sociale vaardigheden en leervoorwaarden
12. Algemene persoonsvorming

Afsluitend

- Zijn er nog dingen die je graag wilt delen, maar die nog niet zijn besproken?

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht
t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80
info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, oktober 2018
In opdracht van ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap